

**Bolşevik Dergisi (1925-1929) ve Sovyet Türkmenistanı'nın Oluşum
Yılları**

Begench RAHMANOV*

Ahmet KANLIDERE*

Özet

Türkmenistan'ın oluşum yılları hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Bu döneme ait çok önemli bir kaynak olan *Bolşevik* dergisi (Aşkabad, 1925-1929) son derece önemli bilgiler içermektedir. Fakat her nedense (muhtemelen Arap harfleriyle basılmış olması ve dergi kadrosunun Stalin yıllarında neredeyse tamamen ortadan kaldırılmış olması sebebiyle) şu ana kadar bu konuda bir araştırma yapılmamıştır. Dergi, Türkmenistan Komünist Partisinin yayın organıydı ve yazar kadrosu devletin üst düzeyinde görev yapan kimselerden oluşuyordu. Dergi sayfalarında Türkmenistan'ın kuruluşunu takip eden 5 yıl içinde ülkede uygulanan dönüştürme projesinin bütün safhalarını ve cephelerini (kabilecilikle mücadele, kadınların özgürleştirilmesi, okuma-yazmanın yaygınlaştırılması, kültür devrimi, dil ve alfabe reformu, eski dönemin kalıntılarının tasfiye edilmesi, işçi, çiftçi ve köylülerin desteklenmesi) görmek mümkündür. Bunlar, söz konusu dönem hakkında derinleşmek isteyenler için çok kıymetli veriler sağlamaktadır. Dergi kadrosunun bir kısmı 1932'de tasfiye edilmiş; fakat çoğu 1937-38'deki *represiya* yıllarında ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla, bu dönem aydınlarından ve onların fikrî birikimlerinden bahsetmek uzun yıllar mümkün olamamıştır. Bu çalışmada söz konusu yazarların hayat hikâyeleri araştırılmış, derginin içeriği incelenerek Türkmenistan'ın oluşum yıllarında gerçekleştirilen reformların sosyal ve kültürel hayata etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

* Yüksek Lisans Mezunu, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, begench-8685@hotmail.com

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, akanlidere@marmara.edu.tr

Anahtar Kelimeler: *Türkmen Basını, Bolşevik dergisi, Sovyet Türkmenistan'ı, Türkmen milli komünistleri*

The Bolshevik Journal (1925-1929) and the Formative Years of Soviet Turkmenistan

Abstract

Bolshevik journal (Ashkabad, 1925-1929) was the media organ of the Turkmenistan Communist Party. This journal was published in Ashkabad and continued its publication for five years with Arabic letters. The staff of the journal consisted mainly of the party members. In its pages, it is possible to witness the traces of all reforms that have been planned and carried out in the country following the foundation of Turkmenistan. The articles of the journal deal with fighting tribalism, the liberation of Turkmen women, promoting literacy, cultural revolution, language and alphabet reform, the elimination of the remnants of the tsarist rule, supporting workers, farmers and villagers. Despite being the organ of the party, some of the journal writers defended Turkmen interests. Indeed, a great part of the editorial staff was wiped out in the repression years of 1937 and 1938. This research aims at investigating the early years of the Turkmenistan by analyzing the journal articles. Biographies of the journal writers are also studied in order to comprehend these writings better. Therefore, this study aims at understanding of the actions planned and realized in the first five year period of the Soviet rule in the social and cultural life of Turkmenistan.

Key words: *Turkmen press, Bolşevik journal, Soviet Turkmenistan, Turkmen national communists.*

Bolşevik Dergisi ve Serüveni

Eylül-Ekim 1925'te Aşkabat'ta çıkmaya başlayan *Bolşevik* dergisi,¹ Türkmenistan'ın oluşum yıllarına ait son derece ilginç bilgiler içermektedir. Bu dergi Bolşeviklerin Türkmenistan'ı dönüştürme planlarını görmemiz açısından oldukça önemlidir. Derginin çıktığı yıllarda Türkmen hükûmetinin yoğun bir faaliyet içinde olduğu, çok sayıda okul açıldığı, çiftçilere traktörler verilerek onların işlerinin hafifletildiği, toprak ve su meselesinin bir dereceye kadar çözüldüğü, kadınların özgürleşmesi ve genç neslin eğitilmesinde önemli adımların atıldığı, ülke dışındaki okullara öğrencilerin gönderildiği görülmektedir.² Partinin yayın organı olan bu derginin asıl maksadı “dayhançılık (çiftçilik) yurtlarında” sosyalizmin temellerini atmaktır. Yani, eski dönemden gelen kültürel kalıntıları yok etmek, kabileciliği ortadan kaldırmak ve çiftçi-köylüleri örgütlemektir.³

Bolşevik dergisi hakkında *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*'nda sadece yarım sayfalık bir bilgi verilmesi onun ülke içerisinde değerlendirilmediği gerçeğini ortaya koymaktadır.⁴ Türkmenistan'ın oluşum yılları hakkında önemli çalışmalar ortaya koyan Adrienne Lynn Edgar'ın da bu dergiyi kullanmadığı anlaşılmaktadır. *Bolşevik* dergisi hakkındaki en kapsamlı çalışma Türkiye'de Genel Türk tarihi alanında yüksek lisans tezi yazan Begench Rahmanov tarafından yapılmıştır.⁵ Bu tezin en mühim katkısı dergide yazılanların tümünün Latin harflerine

¹ *Bolşevik* dergisi, Türkmenistan'ın Milli Kütüphanesi ve Türkmenistan İlimler Akademisi Merkezi İlmî Kütüphanelerinde bulunmaktadır. İki kütüphanede bulunan nüshalar birbirini tamamlamaktadır.

² Yomudskiy, “Türkmenleri Çet İllere (Zagranitsa) Okumaga İbermek Hakında Hatıra Yazuvları”, *Türkmen İli*, S. 4-5 (1923), s. 24-25.

³ İ. Zelenskiy, “Birinci Partiya Curnalının Borci”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentabr-Oktabr 1925), s. 2.

⁴ M. Annagurdov, “Bolşevik”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 1, Aşkabad 1974, s. 384.

⁵ Begench Rahmanov, *Türkmenistan Sosyal Hayatının İlk Devresi: Bolşevik Dergisi (1925-1929)*, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2015.

aktarılmasıdır; böylelikle, Türkmenistan'ın ilk yıllarına ait önemli metinler gün ışığına çıkarılmıştır. Dergide yazılanların daha iyi anlaşılması bakımından yazarların hayat hikâyeleri de araştırılmış, makaleler incelenerek bu dönemde nasıl bir dönüşümün amaçlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bolşevik dergisi yayın hayatı boyunca üç farklı alfabeyle neşredilmiştir. Bu çalışmada incelenen ilk beş yılında (Eylül 1925-Nisan 1929) Arap alfabesiyle, daha sonra Latin harfleriyle (1929-Ocak 1941) yayınlanmış, bu tarihten 1953'e kadar ise Kiril alfabesi ile çıkmıştır. 1953-1991 yılları arasında dergi ad değiştirilerek *Türkmenistan Komünisti* adıyla yayınlanmaya devam etmiştir.⁶ Derginin ilk iki sayısı, basımevinde yeni (reform edilmiş) Arap harfleri bulunmadığından, eski imla ile basılmış, sonraki sayıların ise yeni imla ile basılacağı belirtilmiştir. Baş sayfasında "aylık" ibaresi geçmekle beraber, derginin bu ilkeye uymadığı, derginin sayfa sayılarının hemen her sayıda değiştiği görülmektedir.⁷

Bolşevik, Türkmenistan Komünist Partisi'nin yayın organı olması hasebiyle, öncelikle parti hedeflerini ve propagandasını sayfalarına

⁶ *Bolşevik* dergisinin çıktığı dönemde *Tokmak* adlı bir mizah dergisi ile *Dayhan*, *Zehmet* ve *Yaş Kamunist* gazeteleri yayınlanmaktaydı.

⁷ İlk iki sayısı birlikte basılan ve tirajı 1500 olarak gösterilen *Bolşevik* dergisi 122 sayfadır. Aralık ayında çıkan 3. sayısı da aynı hacimdedir. Fakat 1926 yılı başında yayınlanan 4-5. sayısı birdenbire 52 sayfaya düşmüştür. Aynı yılın Haziran-Temmuz aylarında çıkan 6-7. sayı 74 sayfa, Ekim-Kasım'da yayınlanan 8-9. sayı ise 64 sayfa olarak basılmıştır. 1927 yılına ait hiçbir nüshaya rastlanmadığından, bu yıl derginin basılıp basılmadığı konusunda bir şey söyleyemiyoruz. 1928'de yayınlanan nüshaların yeniden 1. sayıdan başlamasına bakarak derginin bir yıl ara verildikten sonra yeniden yayınlanmaya başladığına hükmedilebilir. Bu yıl dergi dört kez (sayı 1-2 Nisan, sayı 3-4 Mayıs, sayı 5 Eylül, sayı 6-7 Ekim-Kasım) çıkmıştır. Sayfa sayıları ise sırasıyla 42, 60, 56 ve 64'tür. Nisan 1929'da çıkan son sayısı ise 34 sayfadır. Derginin son sayısının başlığı Latin harfleriyle *Bolşevik* olarak yazılmış, kapak sayfasında 33 harfli Türkmen Latin harflerinin Arap ve Kiril harfleri karşılıklarını gösteren bir tablo verilmiştir.

taşımıştır. Dergi başlığının altında “Türkmenistan Kammunist (Balşevikler) Partiya Merkezî Kamitetinin pikir yayıradıcısıdır [fikir yayıcısıdır]”, sağ tarafında ise “Partiya yollarını, Leninizm ve Marksizm bilimlerini övrediyen [öğreten] aylık siyasi, ictimai ve ilmi curnaldır” ibaresi yer almaktadır. Dergideki makalelerde esas itibarıyla Parti kararlarının ve ulaşılması istenen hedeflerin duyurulması, parti mensuplarının eğitilmesi, eski rejimin eleştirilmesi, partide kadınlara daha fazla yer verilmesi, onlara daha fazla eğitim imkânları sunulması gibi konuların ele alındığı görülmektedir.

Derginin ve yazarlarının kaderi Sovyetlerdeki gelişmelerle bağlantılıydı. 1928’de Stalin’in yerelleştirme siyasetinden dümen kırması, Bolşevik dergisini de etkilemiştir. Milliyetçiliği açıkça ortaya çıkan Mahmud Tumaylov adlı Türkmen yazar 1928’de partiden atılmıştır. *Bolşevik* dergisi Latin harfleriyle çıkmaya başladığında önceki kadrodan (Çarı Vellekov hariç) hemen hiçbirinin kalmadığı, dergi kadrosunun tamamen değiştiği anlaşılmaktadır. Bu arada ne gibi gelişmelerin yaşandığı konusunda sarih bilgiler olmamakla beraber, milliyetçi eğilimiyle tanınan Türkmen aydınlarına yönelik bir karalama kampanyası başladığı görülmektedir. Bu kıyım başlangıçta sadece Türkmen komünistlerini hedef almıştı. Dergi yazarlarından Abdilhakim Gulmuhammedov’un 1932’de “Türkmen Azatlığı” adlı karşı-devrimci, milliyetçi bir örgüte mensup olmakla suçlanıp mahkûm edilmesi tasfiye hareketinin bir sonucu oldu.

Asıl facia 1937-38 yıllarında gerçekleşmiştir. 1937 yılında Sovyetler Birliği’nin gizli polis teşkilatı NKVD (İçişleri Bakanlığı Halk Komiserliği), “Türkmen Azatlığı” adlı örgütü (aslında böyle bir örgütün olup olmadığı şüphelidir) kurmak suçlamasıyla cumhuriyetin üst düzey Türkmen komünistlerini (Atabayev, Aytakov, Sahatmıradov, Gurban Sahatov) tutuklamıştır. Bunların hepsi (işkence sonunda) adigeçen karşı-devrimci örgütün üyeleri olduklarını itiraf etmişlerdir. Aytakov ve Sahatov, Partiden ihraç edilip halk düşmanı ilan edilmişlerdir. Aytakov, Sahatov ve Sahatmıradov’un (ve diğer bazı önde gelen Türkmen komünistlerin) eşleri de tutuklanmıştır. Dergi kadrosundaki Yahudi ve

Rus kökenli bazı parti mensupları (Patskutskiy, Popok, Aronştam) da tutuklanıp kurşuna dizilmişlerdir.⁸

Derginin Yazar Kadrosu

Bolşevik dergisini önemli kılan unsurlardan biri derginin yazar kadrosudur. Dergi kadrosundaki şahıslar Çarlık Rusya'sı zamanında doğmuş ve eğitimlerini o zamanda almışlardır. Bu şahısların Türkmenistan Komünist Partisinin üst düzey bürokratları olması derginin kıymetini arttırmaktadır. Dergi yazarları hakkında *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*'nda bazı bilgiler olmakla birlikte, onların âkıbetleri hakkında pek bir şey belirtilmemektedir. Bu konudaki bilgilerin çoğu A. L. Edgar'ın *Tribal Nation: The Making of Soviet Turkmenistan* (Princeton, 2004) adlı değerli çalışması sayesinde ortaya çıkmıştır. Dergi yazarlarının fikirleri (ve bazı biyografik ayrıntıla) ise *Bolşevik* dergisindeki yazıların analiziyle tespit edilmiştir.

Derginin hakkıyla değerlendirilebilmesi için, orada yazı yazarların kim olduklarının ve Türkmenistan'ın oluşum yıllarında ne gibi katkılar sağladıklarının iyi bilinmesi gerekir. Derginin ilk sorumlu editörü, o vakitler Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri olan Halmırad Sahatmıradov (1898-1938) idi. Çarlık dönemindeki Rus okullarında eğitim gören Sahatmıradov, Teke Türkmenlerinden olup Türkmen komünistleri içinde belki de en çok Ruslaşmış ve Moskova bağlısı olanıydı.⁹ Sahatmıradov, 1928-38 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist (Bolşevikler) Partisi Merkez Komitesinin Orta Asya Bürosunda görev yaptı. *Türkmen İli* dergisi ile

⁸ Adrienne Lynn Edgar, *Tribal Nation: The Making of Soviet Turkmenistan*, Princeton and Oxford, 2004, s. 127-28. Yazarın Türkmenistan hakkındaki diğer çalışmaları da önemlidir: *The Creation of Turkmenistan, 1924-1938*, Berkeley, CA: University of California, 1999; "Emancipation of the Unveiled: Turkmen Women under Soviet Rule, 1924-29", *The Russian Review*, 62 (January 2003), s. 132-49.

⁹ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 68.

Oblast gazetesinde makaleler yazdığı,¹⁰ 1938’de ise Stalin terörüne kurban gittiği bilinmektedir.

Derginin önemli yazarlarından olan Gurban Sahatov (1905-1938) 1924’te partinin Aşkabat şehir komitesinde göreve başladı.¹¹ 1925-29 yıllarında Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Propaganda Bölümü müdürlüğü yaptı. Komünist Partisinin 12. Kurultayında aktif rol oynadı ve Türkmenistan’da Rus şovenizminin varlığına dikkat çekti.¹² 1929-32 yıllarında Moskova’da Kızıl Profesörlük Enstitüsünde okuyan Sahatov, 1933-38 yılları arasında Türkmenistan SSC’de önemli vazifelerde çalıştı.¹³ Onun da Stalin terörüne kurban gittiği tahmin edilmektedir.

Derginin bir diğer yazarı Nadirbay Aytakov (1894-1938)¹⁴ Türkmenistan’ın batı kısmından olup Yomut Türkmenlerindendi.¹⁵

¹⁰ Halmırad Sahatmıradov, Aşkabat şehrinin Köşi köyünde fakir bir çiftçi ailesinde dünyaya geldi. İlkokulu doğduğu köy olan Köşi’de okuduktan sonra, Bahçivanlık okuluna devam etti. 1914-17 yılları arasında Taşkent’te Öğretmen Okulunda okuduktan sonra Köşi’deki Bahçivan okulunda öğretmen olarak işe başladı. Bolşevik İnkılabından sonra Aşkabat çevresinde Sovyet hâkimiyetini kurmak için yapılan işlerde aktif rol aldı. 1919’da Komünist Partisine girdi, partinin çeşitli vazifelerinde çalıştı. “Halmırat Sahatmıradov”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 8, Aşkabad 1986, s. 315-316.

¹¹ Gurban Sahatov, Aşkabat şehrinin Köşi köyünde çiftçi bir ailede dünyaya geldi. 1919 yılında Lenin Komsomolu’nun Poltarask (Aşkabat) teşkilatında işe başladı. 1921-22 yıllarında Moskova’nın Doğu Zahmetkeşlerinin Komünist Üniversitesi’nde okudu, fakat hastalanınca okulu yarıda bırakıp Aşkabat’a geri döndü ve oradaki teknik eğitim okulunda tahsil gördü. “Gurban Sahatov”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 8, Aşkabad 1986, s. 315.

¹² Kongrede Büyük Rus şovenizmi ve mahallî milliyetçilik zararlı ve tehdit olarak değerlendirildi ve bunlara karşı etkin bir mücadele yürütülmesi (parti içindeki bu eski kalıntıların tez zamanda ortadan kaldırılması) gerektiğine karar verildi. Gurban Sahatov, “Devlet Divanlarını Millileştiriş”, *Bolşevik*, S. 3-4 (May 1928), s. 39-52.

¹³ “Gurban Sahatov”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, s. 315.

¹⁴ Nadirbay Aytakov, Zakaspi ilinin Mangışlak ilçesinde balıkçı ailesinde doğdu. Küçük yaşta yetim kaldı. 1905 senesinde Fort Aleksandrovski’deki Rus-Yerli

Türkmenistan'ın kuruluşunda önemli bir rol oynayan Aytakov, Buhara Halk Cumhuriyeti, Harezmi Halk Cumhuriyeti ve Türkistan Özerk Sovyet Cumhuriyetinde yaşayan Türkmenlerin kendilerine ait bağımsız bir devlete sahip olması gerektiğini savundu.¹⁶ Ağustos 1937 tarihine kadar Türkmenistan Merkezî İcra Komitesi Başkanlığı görevinde bulunan Aytakov'un 1938'de öldürüldüğü bilinmektedir.¹⁷

Türkmenistan'ın oluşum safhasında önemli katkıda bulunan Gaygısız Atabayev (1887-1937),¹⁸ Teke Türkmenlerindedir.¹⁹ Buhara Halk Cumhuriyeti'nde Halk Komiserleri Komitesi başkan yardımcılığı görevinde bulunduğu sırada, Mart 1924'te Taşkent'te yapılan toplantıda bir Türkmen Cumhuriyeti oluşturulması için teklif sundu. Buhara, Hive ve Türkistan cumhuriyetlerinden 16 Türkmen parti görevlisi buna destek verdi. Bu teklifte Türkmen halkının despot devletler tarafından parçalandığını, dolayısıyla Türkmenlerin Buhara, Hive ve Türkistan cumhuriyetlerinden koparılarak bağımsız bir devlet

Okulunda ilköğrenimine başladı. Bu okulda dört sene eğitim gördükten sonra okulu bırakmak zorunda kaldı; beş yıl amele ve açıcı olarak çalıştı. 1919'da Kızılsu (Krasnovodsk) şehrinin Cebel kasabasına taşındı ve burada çeşitli görevlerde bulundu. Ş. Taşliyev, "Aytakov Nedirbay", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 1, Aşkabad 1974, s. 85.

¹⁵ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 68.

¹⁶ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 54-55.

¹⁷ Ş. Taşliyev, "Aytakov Nedirbay", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, s. 85.

¹⁸ Fakir bir aileden gelen Gaygısız Atabayev, Tecen şehrinin Mane köyünde doğdu. İlkokulu Tecen'deki Rus-Yerli Okulu'nda okudu, 1907 yılında Taşkent'teki Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Eğitim yıllarında devrim hareketine katıldığı için Çar polisleri tarafından takibe alındı. 1907-12 yıllarında Marı (Merv) ve Baherden'deki Rus-Yerli Okulu'nda öğretmen olarak görev yaptı. 1912-17 yılları arasında Marı'da bir bankada çalıştı. Ekim Devriminden sonra Marı'da Sovyet hâkimiyetini kurmak ve kuvvetlendirmek üzere aktif görev aldı. 1918 yılında Komünist Partisi üyesi oldu. Atabayev'in 1967'de Aşkabat'ta heykeli dikilmiştir. Ş. Taşliyev, "Atabayev Gaygısız Serdaroviç", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 1, Aşkabad 1974, s. 216.

¹⁹ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 68, 123.

kurulması gerektiğini ileri sürdü.²⁰ 1924 yılı sonunda Türkmenistan Devrim Komitesi Başkanlığı yapan Atabayev, 1925-37 tarihleri arasında ise Halk Komiserleri Komitesi Başkanlığı görevini yürüttü. Basmacı isyanının nedenleri konusunda yazdığı bir makalesinde, en önemli sebep olarak Bolşeviklerin kırsal kesimin insanlarına karşı sert ve kültürel bakımdan duyarsız politikalar izlemelerini gösterdi.²¹

Kuzey Kafkasya’da yaşayan Stavrapol Türkmenlerinden olan Mahmud Tumaylov (1902-?), Rus-Yerli Okulunda tahsil gördü. Tumaylov, 1919’da Komünist Partisi’ne girdi ve İşçi-köylü Denetimi Komiser Yardımcılığı görevinde bulundu. 1925 yılında yayınlanan bir yazısında toprak-su reformunun gerçekleştirilip, köy ziraatı işlerinin geliştirilmesi durumunda kabileciliğin ortadan kalkacağı görüşünü savundu. Buna misal olarak, 250 yıl önce Stavrapol’e gidip yerleşen Türkmen kabileleri arasında “tire tutmak” (kabilecilik yapmak) gibi olumsuz işlerin ortadan kalktığını ve hepsinin bir millet hâline geldiklerini gösterdi.²² 1927’deki Merkez Komitesi toplantısında Avrupa kökenli komünistleri eleştirdi; onları Lenin’in milliyetler siyasetinden sapmakla ve Türkmenlere ikinci sınıf muamelesi yapmakla suçladı.²³ Tumaylov, bu konuşmasından sonra Troçkist ve Türkmen milliyetçisi olmakla suçlandı ve partiden atıldı.

Buhara kökenli şair ve edebiyat âlimi olan Abdilhakim Gulmuhammedov, dergide yazdığı yazılarda Türk kavimleri arasındaki dayanışmayı savunan ifadeler kullandı. Gulmuhammedov, 1928’de Rus karşıtı yazılar yayınlamakla suçlandı.²⁴ 1932’de ise “Türkmen Azadlığı” adlı gizli bir örgüte üye olmakla suçlanarak hapse mahkûm edildi. Bundan sonra yazarın başına neler geldiği bilinmemektedir.

²⁰ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 54-55.

²¹ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 38.

²² M. Tumaylov, “İstavrapol Türkmenlerinin Tireçiligi Nahili Yok Edildi”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 78-82.

²³ A. L. Edgar, *Tribal Nation...*, s. 113-14.

²⁴ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 125-26.

Dergide 2 yazısı bulunan Çarı Vellekov (1902-1938), Teke Türkmenlerindedir.²⁵ 1922 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisine giren Vellekov, 1925'te Türkmenistan SSC Merkezi İcra Komitesi üyesi oldu. Daha sonra Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri olarak görev yaptı. Fakat asıl güç, onun yardımcısı olan Rus G. Aronştam'ın elindeydi. Vellekov'un bizzat kendisi bu durumdan şikâyetçi olmuş, "beni kimse hesaba katmıyor" diye yakınmıştır.²⁶ Vellekov, *Bolşevik* dergisinin Latin harfleriyle yayınlandığı dönemde de birçok makale yazdı; bir süre derginin editörlüğü görevini üstlendi.²⁷

Stalin'in tasfiyelerinden kurtulabilen bir diğer Türkmen aydını, dergide 5 makalesi bulunan Türkmen şairi Yakub Nasırlı (1899-1958)'dir. Derginin çıktığı sırada Komünist Partisi'ne giren Y. Nasırlı, 1940'lı ve 50'li yıllarda Rus edebiyatından tercüme yapıp şiirler yazmaya devam etti.²⁸

Dergi yazarlarının bir kısmı "Avrupalı" (Ruslar, Ukraynalılar, Ermeniler ve Yahudiler bu şekilde adlandırılıyorlardı) Komünist önderlerden oluşuyordu. Dergide 3 makalesi basılan İsaak Abramoviç Zelenskiy (1890-1938)²⁹ 1924'te parti yapılanmasına katkı sağlamak

²⁵ Çarı Vellekov, Tecen şehrinin Babadayhan köyünde çiftçi bir ailede dünyaya geldi. Rus-Yerli Okulu'nda tahsil gördü. 1920-21 yıllarında Kızıl Ordu'da gönüllü olarak askerlik yaptı. Edgar, *Tribal Nation...*, s. 113.

²⁶ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 100.

²⁷ "Çarı Vellekov", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 2, Aşkabad 1979, s. 42.

²⁸ Yakub Nasırlı, A. S. Puşkin'in "Siganlar" adlı şiirini, V. V. Mayakovski'nin birçok eserini Türkmen diline kazandırdı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında "Mertlik", "Leytinantın Oğlu" (1941), "Ur Duşmanı" (1943) gibi şiirler yazdı. Lermontov, Nekrasov, Gorki, Marşag, Simonov, Nizamî, Nevâî, Cambıl ve Vurgu gibi şairlerin birçok eserini tercüme ederek Türkmen edebiyatını zenginleştirdi. Şair ayrıca *Şayatlık* (1949), *Goşgular* (1955), *Goşgular ve Poemalar* (1959) adlı eserleri de kaleme aldı. "Nasırlı, Yakup", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 6, Aşkabad 1984, s. 139.

²⁹ İ. A. Zelenskiy, 1890'da Saratov'da bir Yahudi ailesinde dünyaya geldi. Tahsilini doğduğu yerde aldıktan sonra 1906'da Rus Sosyal Demokrat Partisi'ne girdi. Orenburg, Penza ve Samara gibi şehirlerde parti propagandası

üzere Taşkent'e gönderildi. Derginin çıktığı yıllarda Taşkent'te Rus Komünist Partisi Orta Asya Bürosunun başında bulunuyordu. 1929-31 yıllarında Özbekistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri olarak görev yaptı. 1937'de Partiden atıldı; bir yıl sonra ise Sovyet-karşıtı faaliyetler yürütmek suçlamasıyla tutuklanıp öldürüldü.

Komünist Partisi'ne 1913 gibi erken bir tarihte giren Grigoriy N. Aronştam (1893-1938), Moskova'dan gelen talimatları yerine getirme konusunda güven veren biriydi. Çarı Vellekov'la beraber Türkmenistan Komünist Partisinin eş başkanı olarak görev yaptı. Türkmen komünistlerinin desteğini sağlamakta pek başarılı olamadı. 1927'de Türkmenistan'da Avrupalı ve yerel komünistler arasındaki gerginlikler arttı.³⁰ 1928-1930 tarihleri arasında Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri olarak görev yapan Aronştam, Türkmenlerin kültürel taleplerine pek duyarlılık göstermedi. 1929'da Türkmen dilinde yayınların yetersizliğinden şikâyetlerin artması üzerine: "Bütün bu materyalleri Türkmen diline tercüme etmektense, Rusça okuryazarlığı geliştirmek bizim için çok daha kolay olacaktır" demiştir.³¹ Moskova'yla bu kadar uyumlu çalışmış olmasına rağmen, onun da 1938'de Stalin terörüne kurban gittiği anlaşılmaktadır.

Dergide iki makalesi bulunan Nikolay Antonoviç Paskutskiy (1894-1945) Rus kökenliydi. 1920-25 yılları arasında Orta Asya İktisadi Sovyetinin başkanlığı vazifesini üstlendi.³² İç Savaş sırasında Hazar-Ötesi cephesinin devrimci askerî sovyetinin başkanlığını yürüttü. Kuybişev ve Frunze gibi Bolşevik önderlerin yakın dostuydu. Türkmenistan'ın kurulmasından sonra, Atabayev yönetimindeki

yaptı ve 1915'te bu yüzden tutuklanıp Sibirya'ya sürgün edildi. Devrimden sonra değişik görevlerde bulundu.

³⁰ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 114.

³¹ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 86.

³² N. A. Paskutskiy, Podolsk şehrinde dünyaya geldi. 1912 yılında Aşkabat Demir Yolu Uçilişesi'ni (Lisesini) bitirdi. 1917-18 yıllarında Zakaspi ilinin Tecen ilçe sovyetinin üyesi oldu, daha sonra aynı yerde başkan olarak görev yaptı. 1919'da Komünist Partisi'ne girdi. "Paskutskiy, Nikolay Antonoviç", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 7, (1986), s. 15.

Türkmen Sovnarkomunda (Halk Komiserleri Kurulu'nda) başkan yardımcılığı görevinde bulundu. Teşkilatçı bir liderdi; Türkmenler arasında saygın bir yeri olup "yerel Rus" gibi görüldü.³³ 1937'de karşı devrimci faaliyetlerde bulunmak suçlamasıyla hapse atılan Paskutskiy, 1938'de mahkeme kararıyla kurşuna dizildi.

Dergi yazarlarından Beşim Pereñliyev o yıllarda Eğitim Komiseri olarak görev yapmaktaydı. Çarlık döneminin sömürgeci eğitim sistemini eleştirmesi daha sonra başına iş açılmasına sebep oldu.³⁴ Dergide bir makalesi bulunan Galpirşteyn, 1928'de Türkmenistan Halk Komiserleri Sovyetinin başkan yardımcısıydı. Kadın yazarlar Tatyana Borisovna ve M. Pusuhovaların dergide eğitim meselesi ve kadın hakları konularında yazılar kaleme aldıkları görülmektedir. A. Şamî (dergide "Şamlı" olarak geçen kişi de aynı yazar olsa gerek) adlı yazar Ortadoğu'daki gelişmelerden haberler yazmaktaydı.³⁵

Derginin İçeriği

Dergide en çok işlenen konu, Türkmenler arasında okur-yazarlığın artırılmasıdır. Orta Asya cumhuriyetleri içinde okuma-yazma açısından en geri cumhuriyet Türkmenistan'dı. Okuryazar oranı Özbekistan'da % 5, Kazakistan'da % 6, Kırgızistan'da % 3 iken Türkmenistan'da % 1,5 idi. Bundan başka Türkmen halkı geçmişte Buhara, Hive, Afganistan, İran ve Rusya'da azınlık olarak yaşadıklarından dolayı, iktisadi ve kültürel bakımlardan başkalarının eline bakan bir halktı. Türkmenistan kurulduğunda Türkmenlerin kendi dilinde pek bir kitap ve literatür bulunmuyordu. Bu sebepten Halk Maarif Komiserliği, her şeyden önce Türkmen dilinde okuma kitapları hazırlamaya ve geri kalmış bölgelerde (Kerki, Leninski ve Taşhavuz'da) eski usul okulların yerine yeni okullar açmaya girişti. Bolşevikler eğitim meselesine çok önem

³³ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 113-14.

³⁴ Edgar, *Tribal Nation...*, s. 96.

³⁵ Dergide yazısı bulunan şu şahıslar hakkında hiçbir bilgiye rastlanmadı: Voroşev, V. Nodel ve N. Kleyman, A. Dal, A. Varonin, B. Berdiyev, Patsiloski, B. Briskin, Buharinkov, Emirberdi, Hoşgeldi Bahtiyaroğlu, G. Guliyev, Kalfanov, Karpov, L. Arotiskler, N. Matsov, Nazdıryohin, Polyak, Tagan, Vayner, Y. İloğlu.

vermekteydiler, zira Türkmenistan’da Sovyet sisteminin yerleşmesi eğitimin yaygınlaşmasına bağlıydı.³⁶

Bolşevikler eğitim meselesini çözmeye öncelikle Türkmenistan Komünist Partisi içinde başladılar, çünkü okuma yazma bilmeyen bir parti üyesi partiye hizmet edemezdi. Partinin aldığı bir kararla 1926 yılına kadar okuma-yazma bilmeyen parti üyesi kalmaması istendi.³⁷ Okuryazar sayısını arttırmak, parti üyelerini bilgilendirmek ve onları siyasi konularda eğitmek maksadıyla gezici okullar açıldı. Parti üyelerinin bu mekteplere kayıt olmaları sağlandı, partinin çıkaracağı dergi, gazete ve kitapların halk arasında dağıtılması kararı alındı. Okuryazar sayısı artınca partinin çıkardığı gazete ve dergileri okuyan insanlar çoğalacak ve partinin bu insanları kendi tarafına çekmesi de kolaylaşacaktı. Ayrıca, Türkmen halkı arasından çalışkan çiftçi gençler seçilerek onları idari görevlere hazırlamak için yeni kurslar açıldı. Avrupalı (Rus, Ukraynalı vs.) mühendislerin iş öğretme konusunda Türkmen gençlerine yardımcı olmaları istendi.³⁸

Komünist Partisi temsilcileri senede bir kere geniş bir toplantı yaparak o yıl içinde gerçekleştirilen işleri gözden geçiriyor, bir sonraki sene içinde yapılacak olan işlerin planını hazırlıyorlardı.³⁹ İşçi ve köylülerin güvenini kazanmak için her bir komünistin okuryazar ve diğerlerine göre daha bilgili olması gerekiyordu. Onların “yan bövri üste yatıb, gök çay içib” tembellik etmeleri kabul edilemezdi. Fakat partinin köy teşkilatlarında bulunan üyelerinin çoğu okuma yazma bilmiyordu. Bunların köylülere gerçek anlamda rehberlik etmesi düşünülemezdi. Partinin okuma yazma bilmeyen üyesi gazete, kitap,

³⁶ Nedirbay Aytakov, “Türkmenistan’da Şûrâ Kuruluşu”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 47-54.

³⁷ V. Nodel, “Türkmenistan da Partiye İşleri”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 85-86.

³⁸ Halmırad Sahatmıradov, “Türkmenistan Kamünistler Partiyasının Novbatdaki Vazipeleri”, *Bolşevik*, S. 3 (Dikabr 1925), s. 1-11.

³⁹ Halmırad Sahatmıradov, “Orsiyet Kamunistler Partiyasının 14. ve Türkmenistan Partiyasının 2. Kurultayında Çıkarılan Degerli Kararlar”, *Bolşevik*, S. 4-5 (1926), s. 1-10.

mektup gibi şeyleri okuyamayacağı için, Parti Sekreteri veya Komiserler Şûrâsı Başkanının ne yazdığından habersiz kalacak, doğrudan bilmesi gereken meseleleri başkalarının ağzından işitecek ve çoğundan habersiz kalacaktı. Partinin aldığı karara göre okuma yazması olmayan komünistler bu kusurdan bir an önce kurtulmalı, yaz ayında okuma yazma öğrenmeliydi.

Okuma yazma kurslarına katılan Parti üyelerinin her gün bir gazete okumaları isteniyordu. Sırf bu kişiler için açık bir dille ve büyük harflerle yazılan *Dayhan* gazetesi çıkarılmaktaydı. Ayrıca duvar gazeteleri teşvik edilmeli, köylerde günlük gazete okuma alışkanlığı yerleştirilmeliydi. Böylelikle köylüler ne yapmaları gerektiğini ve önlerinde duran talimatı anlayacaklardı. Parti, Halk Maarif Komiserliği ile birlikte her ay bir duvar gazetesi çıkarmaktaydı. Bu gazetede hükûmetin çıkardığı kanun ve kararlar bildirilmekteydi. *Taze Oba* adıyla çıkarılan duvar gazetesinin ilk sayısında köy ziraati (*oba hocalığı*), ikinci sayısında okur-yazarlığın yaygınlaştırılması konusu işlendi. Bu gazetelerin her sayısında köylülerin de bir şeyler yazması için bir köşe ayrılacaktı. Her bir yoldaş kendi köyünde verginin nasıl toplanması gerektiğini, kimlerin vergi kaçırdığını (“kimler malını salğıtdan gizlanleri”) ve kimlere fazla vergi yazıldığını dile getirecekti. Köylerde okuryazar olan parti üyelerinin *Türkmenistan* gazetesini daha fazla okumaları ve gazeteye mektup yazıp köy teşkilatlarının nasıl çalışması gerektiği konusunda fikirlerini bildirmeleri isteniyordu. Köylüler için kitaplar basılıp dağıtılmaktaydı. Gönderilen her bir kitap teşkilat toplantılarında, kızıl çayhanelerde ve okullarda yüksek sesle okunmalıydı.⁴⁰

Derginin ikinci önemli hedefi eski rejimin kalıntılarıyla mücadele etmektir. Halmırad Sahatmıradov'un yazısında Çarlık Rusya'sının Türkmenistan'ı zorla ele geçirip sömürgeleştirdiği, Türkmenistan'ı kendi kolonisi ve mülkü sayarak şehirler kurduğu, bunun sonucunda ticaret ve sanayi kapitalinin ortaya çıktığı, pamuk ekiminin geliştiği, bu

⁴⁰ V. Nodel, “Türkmenistan'da Partiye İşleri”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktabr 1925), s. 85-90.

durumun yerli halktan tüccarlar ve büyük pamuk ekincilerinin ortaya çıkmasına sebep olduğu ifade edilmektedir. Zenginlerin yarı aç durumda yaşayan köylüleri egemenlikleri altına alarak onları “iktisadi köleler” halinde tutmakta oldukları vurgulanmaktadır.⁴¹

Bolşevik Devrimini ele alan bir makalede, işçilerle Çarlık hükûmeti arasındaki mücadelelerden ve halkın ağır baskılar altında ezildiğinden bahsedilmektedir.⁴² Çarlık zamanında zenginler rahat bir hayat sürerken fakir fukara ve çiftçilerin yokluk içinde yaşadıkları, tarla sahiplerinin hizmetinde çalışan çiftçilere çok az para verildiği ifade edilmektedir: Bazı çiftçilerin tarlalarını sulaması için aylarca nöbet beklemeleri gerekiyordu. Evli olanlara su işlerinde öncelik tanınıyordu; yoksulluk yüzünden evlenemeyen çiftçiler su alamıyordu. Zenginler ise iki üç hanım aldıkları için, suyu da kat kat alıyorlardı.⁴³ Yoksul çiftçiler 15-20 yaşındaki kızlarını 3-4 hanımı olan 60-70 yaşındaki yaşlılara satmak zorunda kalıyorlardı.⁴⁴ Zenginler, rüşvet vermek suretiyle Çarın o bölgeye gönderdiği adamlardan istedikleri imtiyazı alabiliyorlardı. Yoksul ise parası olmadığı için daima arkada kalmaktaydı. Öncelik hep mollalarda, tüccarda, zenginlerde ve hanlarda idi.⁴⁵ Çarın adamları depolardaki buğday, arpa ve pamuğu çiftçiye lazım olduğu zaman vermiyordu.⁴⁶ Zenginler her zaman yoksul köylünün elinden tarlalarını alabilmekte ve çiftçiler aç kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktaydı.⁴⁷ Çar Nikolay zamanındaki seçimler de gerçek durumu yansıtmıyordu. Parası olan işini yürütüp kendini seçtirme yollarını

⁴¹ Halmırad Sahatmıradov, “Yer-Suv Reforması”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 7-9.

⁴² V. Nodel, “İnkılab Tarihinden”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 27-30.

⁴³ N. V. Gurbansahatov, “Dayhanların Pikri”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 82-87.

⁴⁴ “Diyyaler”, *Tokmak*, S. 30 (12 Noyabr 1926), s. 6

⁴⁵ Zelinskiy, “Medeniyet Ugrında Göreş”, *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 16-26.

⁴⁶ Garagulak, “Her Bir İşde Turalga Gerek”, *Tokmak*, S. 30 (12 Noyabr 1926), s. 2.

⁴⁷ “Diyyaler”, *Tokmak*, S. 30 (12 Noyabr 1926), s. 6

buluyordu. Halk ise kimin seçileceğini gayet iyi bilse de kimsenin buna itiraz etmesi söz konusu olamazdı.⁴⁸ Eski rejim hakkındaki bu eleştiriler sayfalar boyunca devam etmektedir.

İktisadi kalkınma meselesi de dergide çok işlenen konulardandır. 1926 yılına gelindiğinde çok şey değişmiş, iktisadi sahada birçok yenilik yapılmış, iktisadî durum yeniden savaş öncesi haline dönmeye başlamıştı. Bolşevikler savaş öncesindeki fabrikaları yeniden ayağa kaldırmış, bu fabrikaların içini yeni makinelerle doldurmuş, yeni fabrikalar kurmuşlardı. Dergi sayfalarında Bolşeviklerin kasaba ve şehir zenginlerine karşı mücadelelerde üstünlük sağladığı, köy ve kasabaları zenginlerin etkisinden kurtarmaya çalıştıkları söylenmektedir. Pamuk, deri ve yün gibi zenginlerin ticaret malları devlet kontrolüne alınmış ve zenginlerin piyasadan çekilmesi sağlanmış, ekin ekmek konusunda çiftçilere borç para verilerek zenginlerin çiftçiler üzerindeki baskısı ortadan kaldırılmıştı.

Türkmen Sovyet hükûmeti iktisadî gelişmeleri belli bir plana (5 yıllık planlar) bağlamıştı. Çiftçiler ve yoksul kesim eski han ve tüccarların ellerinden kurtarılacak, ekilen tarlaların sayısı arttırılacaktı. Bu tarlalarda daha çok pamuk ekimi yapılacak, pamuk alanları iki katına çıkarılacaktı.⁴⁹ İktisadi gelişmede en büyük iş çiftçiye düşüyordu. Çünkü yeni kurulan fabrikalar için hammadde çiftçinin tarlasından sağlanmaktaydı. Fabrikaların çoğalması, işçi sayısının da artması anlamına geliyordu. İhracat 1925-26 yıllarında 588 milyon manata ulaşmıştı. 1931'e gelindiğinde bu rakamın 1 milyar 800 milyon olması bekleniyordu.⁵⁰ Çiftçilerin gayretleriyle beş yıl içinde fabrikalardaki üretim miktarının giderek artması ve bunun sonunda bütün sanayi mallarının fiyatında % 28'lik bir düşüş olması beklenmekteydi.

Aralık 1927'de yapılan Bolşevik Partisi 15. Kurultayında ülkede sanayileşmeyi gerçekleştirmek ve bütün bunlara beş yıllık plan

⁴⁸ Garagulak, "Sayıavlar", *Tokmak*, S. 5 (17 Pebral 1926), s. 2.

⁴⁹ N. Aytakof, "Sosyalizme Doğru Gidyan Yol", *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 34-38.

⁵⁰ Aytakof, "Sosyalizme ...", s. 34-38.

hazırlamak gibi kararlar alındı.⁵¹ Demiryolları uzunluğunun 8 bin kilometreye çıkarılması hedeflendi. Eskiye demiryollarının tamiri ve yeni demiryolları inşası için bütçeden 3 milyar 9 yüz bin manat ayrıldı. Şehirlerde ev tamirleri için 900 milyon manat, evlere elektrik hizmeti getirmek için 600 milyon manat, sanayiye geliştirmek için 700 milyon manat harcanması planlandı. Sulama işleri ve kanal kazmak için 328 milyon manat, hayvan satın almak için 35 milyon manat, çiftçiye borç vermek için 40-45 milyon manat lazımdı. Bütün bunların sonunda beş yıl içinde bütçeden ayrılacak olan para miktarı 13 milyar 124 milyon manat olacaktı.⁵² Beş yıllık planın gerçekleşmesi durumunda sanayi gelişecek, fabrikalardaki malların fiyatı düşecek, işçilerin maaşları artacaktı.

Başka bir makalede Türkmen ülkesinde pamuk ekiminin gelişmesi süreci anlatılmaktadır. 1917’de su azlığı ve kuraklık yüzünden üründe önemli düşüş olduğu, önceki yıla göre pamuk ekiminin % 37 oranında gerilediği ve aynı zamanda Türkistan’da açlık baş gösterip ekincilik ve göçebeliliğin (*çarvacılık*) harap olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca açlığın hüküm sürdüğü bölgelerde köylülerin güçsüz kaldığı, bu durumdan yararlanan karaborsacı ve tüccarların büyük gelirler elde ettikleri belirtilmektedir. Yazar, bu olumsuzlukları anlattıktan sonra Ekim İnkılabı sayesinde pamuk zenginlerinin içine korku düştüğünü, zenginlerin bütün ümitlerini Hokand’da kurulan hükûmete bağladıklarını ileri sürmekte, Hokand Hükûmeti’nin ise pamuk tüccarını desteklediğini ifade etmektedir. Bu hükûmet dağıldıktan sonra pamuk tüccarının desteğini yitirdiğini, Türkistan Özerk Sovyet Cumhuriyeti Halk Komiserleri Şûrâsı’nın 1922’de bütün pamuk alanlarını devlete devrettiğini ve pamuk ekim alanlarını genişlettiğini söylemektedir. Moskova’daki Merkezî Dokumacılık İdaresi tarafından Türkistan’a bir araştırma heyeti gönderildiğini, onların yardımıyla pamuk üretiminin arttığını, Fergana ve Hazar Ötesindeki Basmacıların isyanları yüzünden

⁵¹ “Bütün Birleşik Komünist (Bolşevikler) Partiyasının 15’nci Kurlutayı”, *Bolşevik*, S. 1-2 (April 1928), s. 1-8.

⁵² N. Aytakof, “Orta Asya Senagatlaşma Önünde”, *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 38-41.

bu işler bir süre aksamış olsa da, NEP (Yeni İktisat Siyaseti) döneminde pamukçuluğun yeniden geliştiğini anlatmaktadır.⁵³

Dergide işlenen konulardan biri de kadınlara yapılan haksızlıkların ve eğitimsizliğinin giderilmesiydi. Taşhavuz bölgesindeki sorunların dile getirildiği bir makalede, iç savaş sonucu ortaya çıkan yoksulluk yüzünden Taşhavuz okrugunda geçimin zorlaştığı, okrugda kız alıp satma işlerinin ortaya çıktığı, özellikle Özbekler arasında “ayal [kadın] boşama işleri”nin bir hastalık haline geldiği anlatılmaktadır. Kadına şiddet uygulanmasının da çok yaygın olduğu, birçok kadının bu zulme dayanamayıp ayrılmak istedikleri, dolayısıyla parti görevlilerinin öncelikle bu durumları düzeltmek için geniş bir kampanya yürütmeleri gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁴

Türkmen kadınlarının eğitilmesi için kasaba ve köylerde mektepler açılmıştı. Kadınların eğitim gördükten sonra çeşitli hükümet işlerinde çalışmaları ve toplumsal hayatta yerlerini almaları amaçlanmaktaydı. Evde oturan kadınlar için de okullar açılmış, kadınları sosyal hayata dâhil edebilmek için *Ayallar Öyi* (Kadınlar Evi) açılarak evde oturan kadınlar buraya gitmeye teşvik edilmişlerdir. Kadınlar tiyatroya, sinemaya ve ilmi gezilere gitmeğe teşvik ediliyorlardı. Kadınlar için kurslar açılmıştı; bu kurslarda eğitim gören kadınlar daha sonra köylere gidip kursa gelemeyen kadınları eğiteceklerdi. Kadın parti üyelerinin çoğalması da teşvik edilmekteydi. Parti üyesi olan erkeklerden evdeki eşlerini ve kızlarını kurslara göndermeleri istenmekteydi.⁵⁵

Türkmenistan Bolşeviklerinin üzerinde durdukları meselelerden biri de kabilecilikle mücadele idi. Türkmenistan'da sosyalizmin sağlam bir şekilde yerleşmesi kabile bağlılıklarının kırılmasına bağlıydı. Böylelikle kabile içinde önemli statüleri olan kabile reislerinin (ağaların), din adamlarının, şeyhlerin nüfuzları kırılacak, bunlardan boşalan yerlere

⁵³ B. Briskin, “10 Yıl İçinde Pahtaçılık”, *Bolşevik*, S. 3-4 (May 1928), s. 53-60.

⁵⁴ Atabayev, “Taşhovuz Okrugunun İndiki Ahvalı”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 61-84.

⁵⁵ N. Kleyman, “Türkmenistan'da Ayallar Arasında Edilyan İşler”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 95-99.

partinin sadık üyeleri yerleşecekti.⁵⁶ Parti, dağınık halde yaşayan Türkmenleri bir araya getirerek güçlü bir Türkmenistan Sovyet hükûmeti kurmak hedefini ortaya koymuştu. Türkmen boylarının başlarındaki molla, işan (şeyh) ve kabile reislerinin etkileri kırıldığında Bolşeviklere karşı koyabilecek bir güç kalmayacaktı.⁵⁷ Kabileciliği ortadan kaldırmak için birçok karar alınmıştır. Eğer hükümette çalışan bir görevli, kabileler arasında işlenen bir suça göz yumarsa, o suçu işleyen kimseyle aynı cezaya çarptırılacaktı.⁵⁸

Türkmenlerde eskiden beri kabileler arasında mücadeleler olmuştur. Her kabilenin başında bir *ağa* olup hiçbir şey onun izni olmadan yapılmaz, aksi takdirde ağır cezalar verilirdi. Bu ağalar Sovyet döneminde itibarlarını kaybetmeye başlasalar da, bazılarının küçük yerleşim yerlerinde etkilerini devam ettirdikleri söylenmektedir. Bu iddianın ne kadar gerçek olduğu bilinmese de, dergi sayfalarında hep onların gücünü kırmak için mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁵⁹ Bazı il ve ilçelerde kabile sorununu gidermek için polis şubeleri açılmış, askerliğini bitiren güvenilir kimseler bu şubelerde işe alınmıştı. Seçimlerde kasaba sovyetlerine kabile ağaları, şeyhler, aksakallar ve tüccarların seçilmeleri engellenmeli, yerli halk sovyet işlerine çekilip, toplum içinde güven kazanmış çiftçilere gereken yardım yapılmalı ve bunlarla uyumlu çalışacak kişiler çalıştırılarak kabile sorununun önüne geçilmeliydi.

1925 yılı sonundan itibaren dergi sayfalarında Latin harflerine geçilmesinin yararlarını anlatan makaleler çıktığı görülmektedir. Bu yazılardan ilki, Türklük vurgusunu çokça kullanan Buharalı şair Abdilhakim Gulmuhammedov'a aittir. Yazar, Bakü'de yapılacak

⁵⁶ Gurban Sahatov, "Partiyamızın Tirebazlık Bilen Göreş Siyaseti", *Bolşevik*, S. 1-2 (April 1928), s. 35-41.

⁵⁷ Sahatmıradov, "Yer-suv ...", s. 7-16.

⁵⁸ Atabayev, "Türkmenistan'da Şûrâ Kuralışı", *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 47-54.

⁵⁹ Nedirbay Aytakov, "2 Yıl Leninsiz", *Bolşevik*, S. 4-5 (1926), s. 11-27.

Türkoloji Kongresi hakkındaki makalesinde⁶⁰ “Türklük dünyasının” (kendisi bu tabiri kullanmaktadır) Latin harflerini kabul etmeleri gerektiğini savunmakta ve bu konuda şunları söylemekteydi: Türkler, Araplardan bir iki asır evvel yazılı edebiyata başlamış olsalar da, dini ve siyasi tesirler altında, duygu ve düşüncelerini Arap ve Fars dillerinde ifade etmeye başladılar. Fakat XV. asırda bu durum birden değişti; Türk dili ve edebiyatının en büyük şahsiyetlerinden Mir Ali Şir, *Muhâkemetü'l-Lugateyn* eseriyle yeni bir çığır açtı. Bu kitaptan sonra Türkçe yazmak Türkler arasında moda hâline geldi. Türkmenlerde Nevaî'nin oynadığı rolü üstlenen kişi, XVIII. asrın ikinci yarısında yaşayan Mahtumkulu oldu. Türkmen dilini Farslaşıp gitmekten kurtaran bu büyük kahramanın tesiriyle Zelili, Seydi, Nepes ve Kemine gibi büyük yazarlar ortaya çıktı; onların eserleri sayesinde Türkmenlerde halk edebiyatı gelişti.

Gulmuhammedov, Türk Dünyasının birinci bahtsızlığının Türk dilindeki söz ve ıstılah kıtlığı olduğunu ifade etmektedir. Buna sebep olarak, Türk topluluklarının kendi ıstılahlarını terk ederek, mektep-medreselerin tesiriyle Arapça ve Farsçadan; yöneticilerin etkisiyle Rusçadan ıstılahlar alınmasını göstermektedir. Ona göre, Türk dili diriltirilip yeni ıstılahlar yapılmalıydı. Esasen bu iş, XIX. asrın başlarında Rusya'daki Türkler içinde Kazan'da Abdülkayyum Nasiri, Kafkasya'da Mirza Feth Ali Ahundof ve İstanbul Türkleri içinde Şinasi tarafından başlatılmıştı. Ekim Devrimiyle bütün işlerin işçi ve köylülerin eline geçmesi neticesinde, Türklük Dünyasında iktisadi, siyasi, ilmi ve kültürel hayatta büyük bir başkaldırı (*gozgalış*) uyanmıştı. Ekim Devrimiyle açılan okullarda okuyup gözü açılan Türk milleti okul, eğitim ve medeniyetine yarayacak söz ve ıstılahlar aramaktaydı.

Yazara göre, Türk Dünyasının ikinci büyük bahtsızlığı, diline ve medeniyetine uygun bir alfabesinin olmamasıydı. Türk milleti, Arap elifbasını atmalı ve Latin alfabesine geçmeliydi. Arap elifbasını düzetmekle uğraşmanın hiçbir faydası yoktu. Alfabe meselesinin

⁶⁰ [Abdilhakim] Gulmuhammedov, “Maarıp ve Medeniyet: Türkoloji Kurultay ve Türklük”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 88-95.

Kafkasya’da, İstanbul’da, Kazan’da, İran’da eski kafalı kimselerle yenilik yanlıları arasında çoktandır tartışılmakta olduğunu ifade eden yazar, Orta Asya Türkleri arasında ise bu konunun daha yeni yeni gündeme geldiğini ifade etmektedir. Orta Asya’daki âlimlerin çoğu Arap-Fars dilinin ve alfabesinin ihlaslı müritleriydiler. Dil ve alfabe konusunda söz söylemek mümkün değildi. Ancak Ekim Devriminden sonra Taşkent’teki Türk aydınları arasında yeni bir akım başladı. Abdurrauf Fıtrat’ın önderliğinde Arap alfabesini ıslah etme meselesi ortaya atıldı. Uzun uzadıya tartışıldıktan sonra Türk dilini Arap alfabesiyle *işitildiği gibi* yazma kararı alındı. Kazak ve Özbeklerden etkilenen Türkmenler de bu kararı benimsediler. Özbekler bir türlü, Kazaklar ve Tatarlar başka, Türkmenler daha başka ıslah edilmiş Arap alfabesini uyguladılar; fakat bu durum daha fazla karışıklığa sebep oldu.

Yazar, “Türklük Dünyasındaki” bu karışıklığa bir düzen vermek için Bakü’de toplanacak olan Türkoloji Kurultayından çıkacak sonuçlara büyük ümitler bağlamaktadır. O günlerde Özbekistan ve Tataristan gibi Türk cumhuriyetlerinde bu kurultay için hazırlıklar yapılmaktaydı. Yazar buna karşılık Türkmenistan Maârif Komiserliğinin bu konuda hiçbir adım atmadığından yakınmakta, Devlet Bilim Geneşi müdürü Yoldaş Berdiyev’in Türkmen âlimlerini toplayıp bu tür bir kurultay hazırlığına girişmesi gerektiğini söylemektedir. Türk toplulukları içinde geride kalan Türkmenlerin diğerlerinden daha fazla çalışıp hazırlık yapması, Türkmen dili ve tarihi hakkında materyaller toplanması gerektiğini ifade etmektedir.

1926 yılında Bakü Türkoloji Kongresinde 108 vekilden 101’i Türk illerinde Latin harfine geçilmesini kabul etmişti.⁶¹ Türkmenlerin de Latin alfabesine geçmesi Bolşeviklerin işini kolaylaştıracaktı. Yeni alfabenin gelmesiyle Avrupa medeniyetinin Türk Dünyasına girmesi sağlanacak, eski örf adetlerden ayrılmak kolaylaşacak, Avrupa edebiyatıyla daha yakından tanışmak mümkün olacaktı. Sovyet yönetimi altında yaşayan Türk halklarının çoğu okuma yazma

⁶¹ Y. İloglu, “Yeni Türk (Latin) Elipbisi”, *Bolşevik*, S. 6-7 (İyun-İyul 1926), s. 66-67.

bilmediklerinden, bunlara Latin alfabesinin kolayca öğretilbileceğini düşünüyorlardı. Böylece işçi ve çiftçileri cahillikten kurtaracaklardı.⁶²

Din karşıtlığı konusunda dergide sadece iki makale olması ilginçtir. G. Guliyev tarafından kaleme alınan “Din Köne [Eski] Dünyanın Demir Kalası” adlı makalede, din ve eski örf adetlerin zengin egemenliğinin yaşaması için olduğu, yani eski dünyanın demir kalesinin din olduğu ileri sürülmekte, bunların işçi ve köylü çoğunluğun zenginler tarafından köleleştirilip ezilmesine ve kendi haklarından habersiz kalmalarına sebep olduğu belirtilmekteydi. Yazar, Amerika, Almanya, İran ve Hindistan’da din anlayışının sebep olduğu zararları anlattıktan sonra sözü Türkmenistan’a getirmekte, dinî kanunlar ve bunlardan kaynaklanan örf adetlerin hüküm sürdüğü yerde gerçek manada özgürlüğün olmasının mümkün olmadığını söylemektedir. Yazara göre, dine karşı mücadele etmek bütün parti ve proletaryanın işi olmalıydı. Herkes dinli veya dinsiz olma hakkına sahip olmakla beraber, komünistlerin dinli olmak gibi bir seçeneği yoktu; gerçek anlamda sosyalizme erişenlerin dinli olması mümkün değildi. Çünkü din insanın aklını doğru çalışmaktan uzaklaştırıp insanlığı esarete tutan bir unsurdu. Din, eşitlik ve özgürlük mücadelesine karşıydı; proletarya inkılabının yayılmasına zarar verecekti. Dine karşı mücadele edip onu yok etmek, zenginler dünyasını yok etmek demektir. Bu yüzden parti ve üyelerinin dinli olması mümkün değildi.⁶³

Derginin tartışmalı konusu ise devlet kadrolarını yerleştirme (“millileştirme”) meselesiydi. “Avrupalı” ve Türkmen komünistlerin bu meselede ayrıştıkları fark edilmektedir. Gurban Sahatov, bu meseleyi hassasiyetle ele almaktadır. Ona göre, devlet kadroları cumhuriyette çoğunluğu oluşturan halkın dilinde çalışırsa, o halkın köylülerine yaklaşabilirlerdi. Sovyetler Birliği’nin güçlenmesi, onu yerleştirmek meselesine doğrudan doğruya bağlıydı. Devlet kurumlarını yerleştirmeden, yerli halkın temsilcilerinin ziraat ve kültür

⁶² Emirberdi, “Yeni Elifba Meselesi”, *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 52-56.

⁶³ G. Guliyev, “Hudaysızlar Bölümü”, *Bolşevik*, S. 5 (Sentyabr 1928), s. 45-50.

kurumlarına yakınlaştırmak mümkün değildi. Özellikle Türkmenistan'da devlet kurumlarındaki *bayarçılıkla* (bürokratizmle) mücadele edilebilmesi, bu cumhuriyetteki işçi ve köylülerin vekillerinin sovyet kurumlarına ve diğer kurumlara çekilmesine bağlıydı.

Mevcut durumda devlet kurumları, Türkmen köylülerine yabancıydı. Türkmen köylüleri devlet kurumlarını kendilerini aşağılayan kurumlar olarak görüyor, bu kurumlardaki hiçbir memurla anlaşamıyordu. Bir kere memurlar farklı bir dilde (Rusça) konuşuyorlardı. Bu yüzden Türkmen köylüleri nazarında devlet yöneticileri, özellikle bürokratları, kendilerini öven, yücelten, zulmeden, köylülerin durumlarını anlamayan ve kendi isteklerine göre hareket eden kimselerdi.⁶⁴

Türkmenistan'ın çoğunluğu Türkmen olduğu için, devlet kadrolarının esas dili Türkmence olmalıydı. Dolayısıyla, Merkezi İcrakom, Halk Komiserler Şûrâsı ve bütün merkezi teşkilatlarda buyruk, karar ve hükümler Türkmen ve Rus dillerinde çıkarılmalı, bu iki dil devlet dili kabul edilmeliydi. Elbette azınlık milletlerin dil hakları da korunmalıydı; Ülke içinde Türkmen halkının az, diğer milletlerin (Rus, Özbek, Fars vs.) çok olduğu yerlerde resmi yazışmalar bu milletlerin dilinde olmalı, az milletli rayonlara gönderilen buyruklar o bölgede hangi dil konuşuluyorsa o dilde yazılıp gönderilmeliydi. Her bir yurttaş dilek ve şikâyetlerini kendi ana dilinde verme hakkına sahipti. Devlet kurumları da bu dilekçe veya şikâyeti kabul etmek zorundaydı.

Devlet kurumlarındaki diğer millet işçilerine Türkmen dilini öğretmek öyle aceleyle yapılabilecek bir iş değildi. Onlara bu dili öğretmek için devlet hesabına kurslar açılmalı, gerekli kitap ve malzeme sağlanmalı, çalışma saatlerinin bir kısmı buna tahsis edilmeliydi. Ayrıca Türkmen dilini bilmeyen memurlar Türkmen dilini bilenlerle beraber çalıştırılmalıydı.⁶⁵

⁶⁴ Sahatov, "Devlet Divanlarını ..., s. 39-52.

⁶⁵ Gurban Sahatov, "Diller Hukukî ve Buyruk", *Bolşevik*, S. 3-4 (May 1928), s. 39-47.

Türkmen Milliyetçi-Komünistlerin Tasfiyesi

Aralık 1927'de, Bolşevik Partisinin 15. Kurultayında kültürel gelişmeye önem verilmesi ve parti içinde sorun ("fitne") çıkarıcıların tasfiye edilmesi yönünde kararlar alındı.⁶⁶ 1928 yılında yayınlanan makalelerin bazılarında Türkmenistan Komünist Partisi üyeleri içinde sağa kaymalar olduğu dillendirilmekte ve bununla mücadele edilmesi gerektiği yazılmaktadır.⁶⁷ Sağa kaymalar sonucunda zenginlerin ve din adamlarının partiye karşı kendilerini daha güçlü hissettikleri ifade edilmektedir. Dergideki iddiaya bakılırsa, milliyetçi yönelişin sebepleri arasında din adamlarının, zenginlerin ve aksakalların parti içindeki cahil insanları kendilerine çekmeleri yatıyordu. Eski örf adetlerden kurtulamayan üyeler sağa kaymaktaydılar. Bu gibi üyeler, hanımlarının eski Türkmen örf adetlerine göre giyinmesine müsaade etmekteydiler.⁶⁸

Parti içindeki sağ sapmaya dikkat çeken Gurban Sahatov, bu konuda Mahmud Tumaylov gibi "Troçkistler"i suçlamaktaydı. Sahatov'a göre o "milletperest"ti; Türkmen ve Avrupalı işçiler arasında düşmanlık yaratmaya çalışmakta, inkılabı Moskova ve Leningrad rehberliğinden koparmak fikrini işlemekteydi. Sahatov, devlet kadrolarını yerleştirme işini yürütürken, bir yandan da dar milliyetçilik (Türkmen milliyetçiliği) anlayışıyla mücadele etmek gerektiğini savundu. Bunun yanında Rus şovenizmini (dar milliyetçiliğini) de hatırdan çıkarmamak gerektiğini ifade etti. NEP sonrasında bu tür şovenizmlerin güç kazandığını ve devlet kadrolarındaki eski *çinovnik*lerin (memurların) bu durumu sürdürdüklerini dile getirdi.⁶⁹

⁶⁶ "Bütün Birleşik Komünist (Bolşevikler) Partiyasının 15'nci Kurultayı", *Bolşevik*, S. 1-2 (April 1928), s. 1-8.

⁶⁷ 1928'de Moskova'da gerçekleşen kongrede, Türkmenistan Komünist Partisi içinde sağa kaymaların olduğu ifade edilmiş, milliyetçi sapmaya karşı önlemler alınması kararlaştırılmıştı.

⁶⁸ "Türkmenistan Komünist (B) Partiyasındaki Sağ Tarapa Kışarmalar Hakkında", *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 1-15.

⁶⁹ Sahatov, "Devlet Divanlarını ..., s. 39-52.

Dergide yazan Grigoriy Aronştam da 1928 yılı sonunda Türkmen Komünist Partisinde sağ sapmaların olduğunu dile getirdi.⁷⁰ Okullarda ve yayın hayatında Büyük Rus şovenizmi, Pantürkçülük, Musevi düşmanlığı gibi milliyetçi ve şovenist fikirlerin ortaya çıktığından söz etti. Ona göre, Türkmenistan Komünist Partisi içinde proletaryanın az olması, özellikle de Türkmenler arasında proletaryanın çok az olması, parti üyeleri arasında siyasi bilincin olmaması, eski örf ve adetlerin etkilerini sürdürmesi, parti üyelerinde kabilecilik duygularının mevcut olması gibi şeylerin hepsi komünizme düşman olan sınıfların güçlenmesine yol açmaktaydı. Ayrıca aksakalcılık anlayışı da partiyi olumsuz etkilemekteydi. Türkmenistan parti teşkilatlarında devam eden kabilecilikle mücadele sürecinde birçok olumsuzluklar görülmekteydi. Yönetimdeki bazı kimseler kendine taraftar olanları ve kendi kabilesini kollamakta, eski örf ve adetlere karşı sürdürülen mücadeleye gereken önemi vermemekte, bazı yoldaşlar “kadınların yaşmaklarını açmak gerekmez, bunlar Türkmenlerin milli giyimleridir” diyerek eski âdetlerin yok edilmesine karşı çıkmaktaydılar. Bu ise kadınları özgürleştirmek isteyen Sovyet hükûmetinin siyasetine açıkça ters bir durumdu. Türkmenistan Komünist Partisinin bazı aktif üyeleri bile eski âdetleri yok etme işine içtenlikle sarılmamaktaydı.

Aronştam, zenginlerin güçlenmesine göz yumulmasından ve parti üyelerinin din adamlarının faaliyetlerine karşı yeterince mücadele etmediklerinden yakınmaktaydı. Bazı yoldaşlar, köylerde din karşıtı propaganda yapmayı gereksiz görmekteydiler. Onların fikrince, Türkmenistan'daki din adamları Özbekistan'dakiler kadar köylüler arasında etkili değillerdi. Bu yüzden dine karşı mücadele işini önemsemiyorlardı. Türkmenistan köylülerinin Özbek köylülerine kıyasla dinî geleneklere pek bağlı olmadıkları doğru olsa bile, din adamları köylüleri etkilemekteydiler. Bazı parti önderleri, köylerde dine karşı propaganda yapmak konusunda isteksiz davranmaktaydılar. Dinî okulların sayısı ise günden güne artmakta, Halk Maârifi Komiserliği

⁷⁰ G. Aronştam, “Türkmenistan Kamunist (B) Partiyasındaki Sag Tarapa Kışarmalar Hakında”, *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 1-15.

buna karşı gerekli tedbirleri almak konusunda ihmalkâr davranmakta, okullarda dine karşı yeterli propaganda yapılmamaktaydı. Bazı köylerdeki Sovyet okullarında din lehine konuşan mollaların olduğu bilinmekteydi. Aynı şekilde Pantürkistlik, milliyetçilik veya Büyük Rus şovenizmi lehinde propagandalar yapılabilmekteydi. Yazar, “kendi okullarımızda bize düşman olan fikirler lehine propaganda yapılmasına göz yummamalı ve bu konuda sert tavır almalıyız” demektedir.⁷¹

Aronştam, Çarjev’de Musevîlere yapılan ayrımcılıklar karşısında parti teşkilatları hiçbir ciddi tedbir almadıklarını da dile getirmektedir. Aynı şekilde Türkmen işçilerinin, “Ben yerli halktan olduğum için bana kolaylık sağlanmalı” şeklinde hareket etmelerinden ve parti teşkilatlarının bu tür eğilimlere karşı gerekli tedbirleri almadığından yakınmaktadır. Ona göre, azınlık milletler çok ağır durumlara maruz kalmakta, bazı Türkmen işçiler onlara kötü gözle bakmaktaydı. Mesela, Tahtabazar rayonundaki Cemşidîler horlanmakta ve ikinci derece vatandaş muamelesi görmekteydi; onlardan iki kat vergi alınmakta olduğu da bilinmekteydi. Bu olumsuz uygulamaların kökünden kesilmesi için merkezî yönetimlerin verdiği buyruklar rayon teşkilatları tarafından uygulanmamaktaydı.

Sağ sapmalar, devlet kademelerinde Türkmen diline geçiş sürecinde de görülmekteydi. Mesela, azınlık milletlerin çoğunlukta olduğu bölgelerdeki okullarda Türkmen dilinde eğitim yapılması, idare işlerinin Türkmen dilinde yürütülmesi gibi şeylerin hepsi, açıkça sağ sapmalardı. Türkmen memurlarına Avrupalıların kötü gözle bakmalarına karşı da sert tedbirler alınmalıydı; Rus şovenizmi de esastan yok edilmeliydi. Parti teşkilatlarında ve sovyet idarelerinde liyakatsiz kimselerin bulunması, siyasi bilinç sahibi işçilerin azlığı, kabileciliğin hüküm sürmesi gibi durumlar sağ sapmaların güçlenmesine yol açmaktaydı. Parti teşkilatları sağ tarafa sapanlara ve onlara göz yumanlara karşı

⁷¹ Aronştam, “Türkmenistan ..., s. 1-15.

mücadele edilmeli, Troçkizme karşı yürütülen mücadele hiç yumuşatılmamalıydı.⁷²

Taşkent'teki Komünist Partisi Orta Asya Bürosu Başkanı İ. A. Zelenskiy, "Medeniyet Uğrında Göreş"⁷³ adlı makalesinde *velikoderjav* (büyük güç) şovenizminden bahsetmektedir. Yazara göre *velikoderjav* şovenizmi, artık Çarlık zamanında olduğu [Rus şovenizmi] gibi olmayıp, milletlerin birleşmesi fikrini anlamazlık ve milletler arasındaki eşitliği tanımazlık şekline bürünmüştü. Bu tür milliyetçilik, zengin ve tüccar sınıfı arasında güçlüydü; işçiler arasında da bir miktar taraftarı mevcuttu.

Derginin son sayısında yer alan bir makalede 1928'de parti üyeliğinden çıkarılan kimselerden söz edilmektedir. Son bir yıl içinde Türkmenistan Komünist Partisi Merkezi Kontrol Komisyonu, parti üyelerinin ve adaylık için başvuran 937 kişinin durumunu incelemişti. Parti nizamına uymayan (parti okuluna gitmeyen, sosyal teşkilatlarda çalışmaktan uzak duran, parti toplantılarına katılmayan veya üyelik aidatını ödemeyen) 151 kişi; "içkici" olarak tanımlanan 96 kişi; "muhalif" olarak görülen 33 kişi; tüccar, zengin, şeyh gibi kimselerle ilişkisi tespit edilen 16 kişi; "bürokratça" davranan (bayaçılık eden) 13 kişi; partiye ihanet edenleri saklayan 10 kişi; *kalın* uygulamasıyla kız alıp veren, kız kaçıran, çok hanımı olan 16 kişi; dindar olan ve eski örf ve adetleri sürdüren 7 kişi; Musevi karşıtlığı yapan 3 kişi; kadınlara kötü davranan 2 kişi; rüşvet alan ve devlet parasını yiyen 16 kişi; devlet memurluğunu kötüye kullanan 48 kişi ve kusurlu bulunan diğer 3 kişi partiden çıkarılmıştı.⁷⁴

Bu inceleme sırasında *kalın* (başlık parası) ve çok eşlilik uygulamalarının hâlâ devam ettiği ortaya çıkmıştı. Mesela, Sarahs parti teşkilatına aday olan Sapar Amanoglu, kendisine bir hanım alıp

⁷² Aronştam, "Türkmenistan ...", s. 1-15.

⁷³ İ. Zelenskiy, "Medeniyet Uğrında Göreş", *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 16-26.

⁷⁴ Kalfanov, "T. K. (B) Partiyasında Bolan Yaramaz İşler Hakkında", *Bolşevik*, S. 1 (April 1929), s. 19-25.

karşılığında iki deve *kalın* vermişti. Göktepe'deki parti üyesi olan Kariyof iki kadınla evliydi. Merkezî Kontrol Komisyonu ona hanımlardan birisini bırakmayı teklif ettiğinde, "hanımı bırakmaktansa partiden çıkmayı tercih ederim" demişti. Köylerde öğretmenlik yapan bazı komünistlerin dinî örf adetlere uydukları, Marı (Merv) parti teşkilatından olan Peçeninyatov adlı bir komünistin cami yapmak için uğraştığı tespit edilmişti. Ayrıca "Avrupalı" bazı parti üyelerinin de dinî örf adetleri muhafaza etmek, çocuklarının boynuna haç takmak, kiliseye gitmek ve benzer uygulamalar içinde oldukları görülmüştü.

Parti teşkilatlarında görülen bir diğer sorun ise Musevi karşıtlığı idi. Marı'daki parti üyeleri bu konuda söz alıp şikâyetlerini ifade etmişlerdi. Çarcev'de ise partinin on dokuz yıldır üyesi olan Aliyev, teşkilatın genel toplantısında söz alıp "Museviler Hıristiyanların kanını içerler" gibi bir şeyler söylemişti. Bunların hepsi parti üyeleri arasında bazı etnik düşmanlıkların olduğunu göstermekteydi. Parti toplantılarında bile bu tür ayrımcı ve düşmanca ifadeler kullanılmaktaydı. Parti teşkilatı bu gibi eğilimlerle gerektiği gibi mücadele etmemekteydi. Makalenin sonunda partiye zarar veren kişilerin tasfiye edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Türkiye Hakkında Eleştirel Yorumlar

Derginin son sayfalarında yurt dışında olup bitenler hakkında haber ve yorumlar verilmiştir. Bu haberlerde ideolojik bir amaç güdüldüğü, yurt dışındaki sosyalist gelişmelerin, sevilmeyen ülkelerdeki olumsuz hadiselerin verildiği dikkati çekmektedir. Dergide Uzakdoğu ve Avrupa devletlerindeki gelişmelerden haberler verilmekte, Afganistan'daki İngiliz işgali ve Çin'deki işçi ayaklanmaları, Uzakdoğu devletlerinin siyasi ve içtimai durumlarından, Avrupa devletlerindeki gelişmelerden, İngilizlerin Hindistan, Afrika, Suriye, Filistin, Mısır ve Arabistan gibi yerlerde yaptıkları işgallerden bahsedilmektedir.⁷⁵

⁷⁵ Halmırad Sahatmıradov, "II. İspanya Merakeşinde Prenklerin Pitnesi", *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 20-33.

Dergide Türkiye'deki bazı gelişmelerden de söz edilmekte, Cumhuriyetin eski örf adetlerden kurtulmak için çaba harcadığı belirtilmektedir. O zaman önemli problemlerden biri Musul meselesiydi. Türkiye'nin Musul'u İngilizlerden savaşarak almak konusunda Moskova hükûmetinin yardımına güvendiği bildirilmektedir.⁷⁶ Dergiye Ortadoğu'dan haberler yazan A. Şami, Mustafa Kemal Türkiye'sinin sanayileşme çabasına girdiği, ülkede fabrikalar kurmak için devletin her türlü yardımı yaptığı, devletin kendisinin de bizzat fabrikalar kurmakta olduğu anlatmaktadır.⁷⁷ Yazara göre, dışardan gelen sermayenin yardımı olmasa ülkede sanayi çok yavaş ilerleyecekti. Sanayiye hızla geliştirmek amacıyla, Mustafa Kemal hükûmeti yabancı sermaye çekme tedbirlerine yönelmiş, Türk olmayan araçlar ve İstanbul burjuvazisi de bu işe çekilmişti. Yazar, "bu işler emekçi halk ve köylüler aleyhine olmasaydı, elbette M. Kemal hükûmetinin bu işini kutlardık" dedikten sonra, Anadolu köylüsünün M. Kemal'in burjuvazi inkılabını yükselttiğini, fakat köylünün bu inkılabtan hiçbir fayda görmediğini iddia etmektedir. Doğu vilayetlerinde siyasi egemenliğin, iktisadi gücün hâlâ ağalar ve şeyhlerin elinde kaldığını, İngiltere tarafından 1925'te Türkiye'nin doğusunda çıkarılan isyandan sonra da Mustafa Kemal hükûmetinin bu vilayetlerde ağaların zirai alanlara sahip olmasına karşı tedbir almadığını, yeni rejime karşı olan bazı ağa ve şeyhleri cezalandırmakla yetindiğini söylemektedir.

A. Şami, biraz gelişmiş olan merkezî vilayetlerde ve güney Anadolu'da yapılan toprak reformunun köylülerin durumunu pek etkilemediğini, onların çoğunluğunu oluşturan yoksul kesimin güçten düştüğünü, diğer yandan zengin köylülerin ortaya çıktığını yazmaktadır. Güçten düşen köylülerin yerlerini şehir zenginlerinin alıp o yerlerde "faydalı" sermayedarlık ziraatı oluşturduklarını, Mustafa

⁷⁶ Yakub Nasırlı, "Gündogar Ülkelerinde Sonkı Siyasi Ahval", *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 22-26.

⁷⁷ A. Şamî, "Gündogar İllerinde Name Bar", *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 52-64.

Kemal'in kendisinin de binlerce hektar toprağı ele geçirdiğini ve o yerlerde "nizamlı ziraat" uyguladığını dile getirmektedir.⁷⁸

Yazar, Mustafa Kemal hükûmetinin iktisat siyasetinin güçlü burjuvazi devleti kurmak esasına dayalı olduğunu, M. Kemal'in iç ve dış siyaseti de bu doğrultuda yürüttüğünü ileri sürmektedir. Ülkedeki en büyük inisiyatif sahibinin Halk Partisi olduğunu, muhalif siyasi grupların ya dağıtıldığını ya da gizli faaliyet göstermek zorunda bırakıldığını, kadınların özgürleşmesinin başlatıldığını, fakat kadınların siyasi hakları konusunda bir adım atılmadığını, azınlıklara karşı katı bir şovenizm (dar milliyetçilik) siyaseti yürütüldüğünü, onların haklarının azaltılıp Türk dilinin dayatıldığını söylemektedir. Yazara göre, sanayiye yardım etmek, güçlü ordu ve devlet idaresi kurmak, demiryolları döşemek, Ankara'da yeni başkent kurmak ve Osmanlı Devleti'nden kalan borçları ödemek gibi işlerin hepsi halktan alınan vergilerin arttırılmasına sebep olmaktadır. Bunda da işin bütün yükü köylülerin, işçilerin ve şehirdeki küçük burjuvanın üstüne yüklenmişti.⁷⁹

Türkiye'de yeni kurulan Komünist Partisi'nin durumuna da değinen yazar, 1924'te partinin proleterler arasında itibarının çok güçlü olduğunu, fakat İzmir suikastı meselesinden sonra Kemalistlerin Komünist Partisi'ne hücum için bahane bulduklarını ifade etmektedir. 1925'te partiye mensup olan 18 yoldaşın yargılandığını, bunların toplam 177 yıl hapis cezasına çarptırıldığını, parti matbaasının kapatıldığını, kitap ve dergilere el konulduğunu yazmaktadır. Yoğun baskılar sonucunda Komünist Partisi'nin zayıfladığını, Menşevik sapmalar ve Kemalistlerle işbirliği gibi olumsuzlukların ortaya çıktığını ifade etmektedir. 1927'de partinin yeniden canlandığını, gizli yayınların basıldığını, sendika hareketinin güçlendiğini ve işçilerin siyasi mücadele içine çekildiğini, fakat partideki bu canlanmanın polis idaresinin dikkatini çektiğini ve parti üyelerinin tutuklanıp yargılandığını anlatmaktadır.⁸⁰

⁷⁸ Şamî, "Gündogar İllerinde...", s. 52-64.

⁷⁹ Şamî, "Gündogar İllerinde...", s. 52-64.

⁸⁰ Şamî, "Gündogar İllerinde...", s. 52-64.

Sonuç

Bolşevik dergisi, Türkmenistan Komünist Partisinin yayın organıydı ve cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra yayın faaliyetine başlamıştı. Bu iki gerçek, derginin tümüne sinen fikirlerin esasını oluşturmaktadır. Türkmenistan’da gerçekleştirilmesi planlanan bütün reformlar ve bunların uygulanma süreçleri dergideki yazılarda açıkça görülmektedir. Asıl hedef, Türkmenistan’da sosyalist sistemin yerleştirilmesiydi; bütün faaliyetlerin ana amacı bu noktada odaklanmaktadır. Dergi aynı zamanda partinin iletişim vasıtasıydı. Özellikle köylerde bulunan parti üyelerinin iyi rehberler olarak yetiştirilmesi hedeflenmişti. Köylerdeki parti mensuplarının öncelikle okuryazar olmaları gerekiyordu. İlk hedef bu idi. Birçok makale bu meselenin bir an evvel çözülmesi konusundadır.

O vakitler Komünist Partisinin Orta Asya Bürosu sorumlusu olan İ. A. Zelenskiy tarafından kaleme alınan ilk yazı (“Partiya curnalının Borcu”), derginin işlevini, yani “vazife” odaklı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Köylerdeki parti üyelerinin yapması gereken işler hemen her sayıda hatırlatılmaktadır. *Vazifeler* sözü birçok makale başlığında tekrarlanmaktadır: Parti üyelerinin “sıradaki vazifeleri”, komsomol ve piyонерlerin “önünde duran vazifeler”, “önümüzde duran yumuşlar”, “matbuatımızın vazifeleri”, “önümüzde bulunan ulu vazifeler”, “gelecek vazifelerimiz”, “ayallar azatlığı hakkında bizim vazifelerimiz” ifadeleri hep bir misyona işaret etmektedir. Diğer bir anahtar kelime ise *göreş*, yani mücadeledir. Dine karşı mücadele, sağ sapmaya karşı mücadele, medeniyet yolunda mücadele, kabilecilikle mücadele tabirleri de en çok arzulanan hedefleri ifade etmektedir.

Türkmenistan Bolşeviklerinin önem verdiği diğer bir mesele ise iktisadi kalkınmanın sistemli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesiydi. Bunun için 5 yıllık hedefler konulmuştu. Pamuk ekimi, sanayileşme işleri, hayvancılığın geliştirilmesi ve toprak-su reformu hakkında önemli sayıda makale kaleme alınmıştır.

Kadınların özgürleştirilmesi meselesi de dergide en çok işlenen konulardandır. Türkmen kadınların eğitilmesi, kadına şiddetin

engellenmesi, kızların alınıp satılması işlerine son verilmesi, keyfi boşamaların önüne geçilmesi meseleleri değişik vesilelerle dile getirilmektedir. Türkmen kadınlarının sosyal hayata dahil edilmesi, çeşitli kurslar açılarak eğitilmesi, (tiyatro, sinema ve konferanslara katılmaları sayesinde) kültür düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

Dergide din karşıtı yazıların iki makaleyle sınırlı olması dikkati çekmektedir. Türkmen komünistlerin bu konuya pek yanaşmadıkları düşünülebilir. Zira Türkmen komünistlerinin dine ve dinsel geleneklere karşı mücadeleden yetersiz kaldıkları, hatta bazı dinsel gelişmeleri görmezden geldikleri konusunda şikâyet nitelikli atıfların olması, bu kanaati güçlendirmektedir.

Yerleşme (devlet kadrolarının yerleştirilmesi) konusu dergide en çok üzerinde durulan ve en karmaşık olan diğer bir meseleydi. Aynı zamanda Türkmenistan komünistleri arasında en çok fikir ayrılığının olduğu bir konuydu. "Avrupalılar"ın (esas olarak Rus ve Ukraynalıların), Moskova'ya sâdik Türkmenlerin ve "milliyetçi" Türkmen komünistlerin fikirleri bu konuda farklılık göstermekteydi. 1928 yılında bu konudaki tartışmaların arttığı ve "milliyetçi" ve "sağ" sapma ile mücadeleye girildiği görülmektedir. Derginin son sayılarındaki yazılardan Türkmenistan Komünist Partisi içinde tasfiyelere girildiği anlaşılmaktadır.

Alfabe reformu da karışık meselelerdendi. Bu konuyu ele alanlardan bazılarının meseleye Türk Dünyası merkezli baktıkları dikkati çekmektedir. Onlar Latin harflerine geçilmesini savunurken Türkmen modernleşmesini amaçlamanın yanı sıra Orta Asya ve diğer Türk halklarının birliği ülküsünü de göz önüne almaktaydılar; az da olsa Türkmen komünistleri arasında Türklük merkezli bir anlayışın varlığı kendini göstermektedir.

Bolşevik Dergisinde Yayınlanan Makaleler Listesi (1925-1929)

Sayı 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925)

İ. [İsaak] Zelenskiy, "Birinci Partiya Curnalının Borcu", s. 2-6.

Halmırad Sahatmıradov, "Yer-Suv Reforması", s. 7-16.

Halmırad Sahatmıradov, “Gündogar Ülkelerinde Sonkı Siyasi Ahval”, s. 7-20.

“II. İspanya Merakeşinde Prenklerin Pitnesi”, s. 20-34.

Kamunist, “İkinci İnternatsiyonal Hakında”, s. 34-36.

“Avganistan Yurdi”, s. 37-46.

N. Aytakov, “Türkmenistan’da Şûrâ Kuruluşu”, s. 47-54.

Georgiy İvanoviç Karpov, “Rayonlaşdırmagın Birinci Neticesi”, s. 54-58.

Pereñliyev, “1925-26’nci Okuv Yılına Hazırlık”, s. 58-60.

[Gaygisız] Atabayev, “Taşhovuz Okrugunun İndiki Ahvalı”, s. 61-84.

V. Nodel, “Türkmenistan’da Partiya İşleri”, s. 85-90.

N. Matsov, “Türkmen Aktivlerinin Partiya Bilimi Hakında”, s. 90-95.

N. Kleyman, “Türkmenistan’da Ayallar Arasında Edilen İşler”, s. 95-99.

Ataniyazov, “Komsomol ve Pionerler Arasında”, s. 99-106

Pusuhova, “Mugallım ve Pionerler”, s. 107-110.

Y. Nasırlı, “Ögüt-Suydi (Görelde Suydi)”, s. 111-122.

Sayı 3 (Dikabr 1925)

Halmırad Sahatmıradov, “Türkmenistan Kamunistler Partiyasının Novbatdaki Vazıpaları”, s. 1-11.

Y. Nasırlı, “Ulı Gaygı”, s. 12-16.

Y. N., “Günbatar İllerinde: İnam Bağlaşığı”, s. 17-26.

V. Nodel, “İnkılab Tarihinden: 1905 ve 1917nci Yıllar”, s. 27-40.

Kleyman, “Türkmenistan’da Partiya İşleri”, s. 41-52.

Kulbay Nazaroglu, “Komsomol ve Pionerler Arasında: Türkmenistan Leninçi Kamünist Yaşların Önünde Duryan Vazıpeler”, s. 53-58.

Y. Nasırlı, “Türkmenistan da Şûrâ Kuruluşu”, s. 59-67.

Aytakov, "Aşak Şûrâ Kuramalarının Şu Günki Ahvali ve Önümüzde Duryan Yumuşlar", s. 68-77.

M. Tumaylov, "İstavrapol Türkmenlerinin Tireçilig Nahili Yok Edildi", s. 78-82.

Gurban Sahatov – V. N., "Dayhanların Pikri", s. 82-87.

[Abdilhakim] Gulmuhammedov, "Maarıp ve Medeniyet: Türkoloji Kurultay ve Türklik", s. 88-95.

Vayner, "Kuşçular Bölümü", s. 96-108.

L. Arotsker, "Profsoyuz Bölümü", s. 109-122.

"Türkmenistan Dövlet Neşiryatı", s. 155-156.

Sayı 4-5 (1926)

Halmırad Sahatmıradov, "Orsiyet Komünistler Partiyasının 14. ve Türkmenistan Partiyasının 2. Kurultaylarında Çıkarılan Değerli Kararlar", s. 1-10.

N. Aytakov, "2 Yıl Leninsiz", s. 11-27.

N. Paskutskiy, "Türkmenistan Hocalığını Nahili Ayaga Kaldırmalı", s. 28-40.

Nazarov, "Bayramalı Rayonunda Murgab Şûrâ Güzeranı Yeçaykelerinin İşleri Hakında", s. 41-44.

K., "Türkmenistan Üçin İşçiler Tayyarlamak Meselesi", s. 45-47.

Geldi Kurt Mırat Oglı, "Metbugatımızın Bu Günki Vezipesi", s. 48-50.

Y. Nasırlı, "Edebiyatımız Hakında", s. 51-52.

Sayı 6-7 (İyun-İyul 1926)

Voroşev, "Düyb Komitetin 2'nci Plenom Yıgnagı", s. 1-8.

Halmırad Sahatmıradov, "Şûrâlar Birleşigi Komünist (Bolşevikler) Partiyası Düyb Komuteti Tarapından", s. 9-12.

Halmırad Sahatmıradov, “Ögüt-Öndevçilik İşlerimizde Nobatdaki Meseleler”, s. 13-31.

Polyak, “Yoksul Dayhanlar Hakkında”, s. 32-44.

Ruhalis, “Türkmenistan’da Suv Meselesi”, s. 45-51.

Nazarov, “Partiya Ugrında Göreş”, s. 52-59.

K. B., “Çarvaçılık Dogrusında”, s. 60-62.

B. Berdiyev - Patskutskiy, “Türkmenistan Metbugatının Yükseliş Yolları”, s. 63-65.

Y. İloglu, “Yeni Türk (Latin) Elipbisi”, s. 66-67.

Hoşgeldi Bahtiyaroglu, “Tagan Arsarı”, s. 68-74.

Sayı 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926)

Voroşev, “Türkmenistan Komünist (Bolşevikler) Partiyası Düyb Komitetinin 3’nci Plenom Yıgnagında Görülen Meseleler Hakkında”, s. 1-7.

N. Aytakov, “Partiyanın 15’nci Konferansından Sonra”, s. 7-10.

A. S., “Beynelmilel Yagdaylar ve Komentarnanın Vazipesi”, s. 10-19.

İ. A. F., “Partiya Kuralışında Önümüzde Duryan Ulu Vazipeler”, s. 19-24.

N. Aytakov, “Türkmenistan Düyb İcrakomının 3’nci Sesyasında Çıkarılan Kararlardan Düyb Kanunlar”, s. 25-33.

N. Aytakov, “Sosyalizme Dogru Gidyan Yol”, s. 34-38.

N. Aytakov, “Orta Asya Senagatlaşma Önünde”, s. 38-41.

Buharinko, “Nayerde ve Nahil Karhanalar Salıncak”, s. 41-51.

Emirberdi, “Yeni Elifba Meselesi”, s. 52-56.

M. Pusuhovalı, “Oba Mugallımlarını Kaytadan Tayyarlamak: Bu Yılkı Kurslar”, s. 56-64.

Sayı 1-2 (Aprel 1928)

Gurban Sahatov, "Bütün Birleşik Kamunist (Bolşevikler) Partiyasının 15'nci Kurultayı", s. 1-8.

Gurban Sahatov, "Obada Partiyanın Güzerançılık İşleri", s. 8-15.

Paskutskiy, "Kızıl Koşunlar Durmuşu: Tüpeñi Elden Ayırmalı Daldiris", s. 16-20.

Halmırad Sahatmıradov, "Gelcek Vezipelerimiz", s. 21-23.

Aytakov, "3 Yıllıkda Gören Üstünlüklerimiz", s. 24-28.

Perimova, "Ayallar Azatlığı Ugrında Bizin Borçlarımız", s. 29-34.

Gurban Sahatov, "Partiyamızın Tirebazlık Bilen Göreş Siyaseti", s. 35-41.

Sayı 3-4 (May 1928)

İ. Zelinskiy, "Şûrâlar Birleşigi K. (B.) P. Merkezi Komiteti ve Merkezi Kontrol Komısyasının April Pilenomının Cemi", s. 1-15.

Çarı Vellekov, "Biziñ Aktiplerimiz Hakında", s. 16-22.

Gurban Sahatov, "İdiyalogiya Meydanında Yoksullara Karşı Pikirler ve Partiyanın Vezipeleri", s. 23-38.

Gurban Sahatov, "Diller Hukukı ve Buyruk", s. 47-52.

B. Briskin, "10 yıl içinde Pahtaçılık", s. 53-60.

Sayı 5 (Sentyabr 1928)

Gurban Sahatov, "Bütün Partiya Çlenlerine, Bütün İşçilere", s. 1-8.

Gurban Sahatov, "1906'nci Yılda Doğılan Yaşları Askeri Hızmata Çağırmaq Hakında", s. 9-12.

G. Sahatov, "Medeni İnkılab Hakında", s. 13-21.

Tagan, "Oba Arasında Güzerançılık Vezipamız Hem-de Medeni Terbiye İşleri", s. 22-28.

Şamlı, “Arabıstan’da Milli Hereketler”, s. 29-44.

K. Guliyev, “Hudaysızlar Bölümü: Din Köne Dünyanın Demir Kalası”, s. 45-50.

G., “Sonkı Heptelerde Uruşları Yatırmak Hakında Barışık”, s. 51-56.

Sayı 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928)

[Aronştam], “Türkmenistan Komünist (B) Partiyasındaki Sag Tarapa Kışarmalar Hakında”, s. 1-15.

[İ.] Zelenskiy, “Medeniyet Ugrında Göreş”, s. 16-26.

Çarı Vellekov, “Şepelik Üşmelerinin Nobatdaki Vezipeleri”, s. 27-34.

Gurban Sahatov, “Komsomollarımızın 10 Yıllık Dabaralı Bayramı”, s. 35-39.

Nazdıryohin, “Türkmenistan Şûrâlarının 28-29’ncı Yıl Üçin Devlet Budceti”, s. 40-45.

A. Dal, “Gündogarda Latın Elipbisi”, s. 46-51.

A. Şami, “Gündogar İllerinde Name Bar: 1. Türkiye, 2. Suriye”, s. 52-64.

Sayı 1 (April 1929)

Kazarinskiy, “Sag Kışarmalara Karşı Göreş”, s. 1-9.

A. Varonin, “Partiyamızın Arasını Düzetmek Yolunda”, s. 10-18.

Kalfanov, “ T. K. (B) Partiyasında Bolan Yaramaz İşler Hakında”, s. 19-25.

Galpirşteyn, “Türkmenistan Halk Hocalığının Öşiş Yolları Hakında”, s. 26-34.

Kaynakça

ANNAGURDOV, M., “Bolşevik”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 1, Aşkabad 1974, s. 384.

Bolşevik Dergisi (1925-1929) ve Sovyet Türkmenistanı'nın Oluşum Yılları 237

ARONŞTAM, G., "Türkmenistan Kamunist (B) Partiyasındaki Sağ Tarapa Kışarmalar Hakkında", *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 1-15.

ATABAYEV, [Gaygısız], "Türkmenistan'da Şûrâ Kuralışı", *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 47-54.

_____, "Taşhovuz Okrugunun İndiki Ahvali", *Bolşevik*, sayı 1-2 (1925), s. 61-84.

AYTAKOV, Nedirbay, "Türkmenistan'da Şûrâ Kuruluşu", *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 47-54.

_____, "2 Yıl Leninsiz", *Bolşevik*, sayı 4-5 (1926), s. 11-27.

_____, "Sosyalizme Doğru Gidyan Yol", *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 34-38.

_____, "Orta Asya Senagatlaşma Önünde", *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 38-41.

BRİSKİN, B., "10 Yıl İçinde Pahtaçılık", *Bolşevik*, S. 3-4 (May 1928), s. 53-60.

"Bütün Birleşik Komünist (Bolşevikler) Partiyasının 15'nci Kurlutayı", *Bolşevik*, S. 1-2 (April 1928), s. 1-8.

"Çarı Vellekov", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, c. 2, Aşkabat, 1979, s. 42.

"Diyyalar", *Tokmak*, S. 30 (12 Noyabr 1926), s. 6.

Edara, "Türkmenistan'da Karankılık", *Türkmen İli*, S. 4-5 (1923), s. 39.

EDGAR, Adrienne Lynn, *The Creation of Turkmenistan, 1924-1938*, Berkeley, CA: University of California, 1999.

_____, "Emancipation of the Unveiled: Turkmen Women under Soviet Rule, 1924-29", *The Russian Review*, 62 (January 2003), s. 132-49.

_____, *Tribal Nation: The Making of Soviet Turkmenistan*, Princeton and Oxford, 2004.

EMİRBERDİ, "Yeni Elifba Meselesi", *Bolşevik*, S. 8-9 (Oktyabr-Noyabr 1926), s. 52-56.

GARAGULAK, "Saylavlar", *Tokmak*, S. 5 (17 Pebral 1926), s. 2.

_____, "Her Bir İşde Tugalga Gerek", *Tokmak*, Aşkabat, sayı 30 (1926), s. 2.

GULIYEV, G., “Hudaysızlar Bölümü”, *Bolşevik*, S. 5 (Sentyabr 1928), s. 45-50.

GULMUHAMMEDOV, [Abdilhakim], “Maarıp ve Medeniyet: Türkoloji Kurultay ve Türklük”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 88-95.

“Gurban Sahatov”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 8, Aşkabad 1986, s. 315

“Halmırad Sahatmıradov”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, c. 8, Aşkabad, 1986, s. 315-316.

İLOGLU, Y., “Yeni Türk (Latin) Elipbisi”, *Bolşevik*, S. 6-7 (İyun-İyul 1926), s. 66-67.

KALFANOV, “T. K. (P.) Partiyasında Bolan Yaramaz İşler Hakkında”, *Bolşevik*, sayı 1 (April 1929), s. 19-25.

KARPOV, “Rayonlaşdırmagın Birinci Neticesi”, *Bolşevik*, sayı 1-2 (1925), s. 54-58.

KLEYMAN, N., “Türkmenistan’da Ayallar Arasında Edilyan İşler”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 95-99.

NASIRLI, Yakub, “Edebiyatımız Hakkında”, *Bolşevik*, S. 4-5 (1926), s. 51.

“Nasırlı, Yakup”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 6, Aşkabad 1984, s. 139.

NODEL, V., “Türkmenistan da Partiya İşleri”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 85-86.

_____, “Gündogar Ülkelerinde Sonkı Siyasi Ahval”, *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 22-26.

_____, “İnkılab Tarihinden”, *Bolşevik*, sayı 3 (1925), s. 27-40.

“Paskutskiy, Nikolay Antonoviç”, *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, c. 7, Aşkabad, 1986, s. 15.

RAHMANOV, Begench, *Türkmenistan Sosyal Hayatının İlk Devresi: Bolşevik Dergisi (1925-1929)*, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2015.

SAHATMIRADOV, Halmırad, “Yer Suv Reforması”, *Bolşevik*, sayı 1-2 (1925), s. 7-16.

_____, “II. İspanya Merakeşinde Prenklerin Pitnesi”, *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentyabr-Oktyabr 1925), s. 20-33.

_____, "Türkmenistan Kamunistler Partiyasının Novbatdaki Vazipeleri", *Bolşevik*, sayı 3 (1925), s. 1-11.

_____, "Orsiyet Komünistler Partiyasının 14. ve Türkmenistan Partiyasının 2. Kurultayında Çıkarılan Değerli Kararlar", *Bolşevik*, sayı 4-5 (1926), s. 1-10.

SAHATOV, Gurban - N. V., "Dayhanların Pikri", *Bolşevik*, sayı 3 (1925), s. 82-87.

SAHATOV, Gurban, "Partiyamızın Tirebazlık Bilen Göreş Siyaseti", *Bolşevik*, S. 1-2 (April 1928), s. 35-41.

_____, "Devlet Divanlarını Millileştiriş", *Bolşevik*, S. 3-4 (May 1928), s. 39-52.

ŞAMİ, A., "Gündogar İllerinde Name Bar", *Bolşevik*, sayı 6-7 (1928), s. 52-64.

TAŞLİYEV, Ş., "Aytakov Nedirbay", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, c. 1, Aşkabat, 1974, s. 85.

_____, "Atabayev Gaygısız Serdaroviç", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, C. 1, Aşkabad 1974, s. 216.

TUMAYLOV, Mahmud, "İstavrapol Türkmenlerinin Tireçiligi Nahili Yok Edildi", *Bolşevik*, S. 3 (Dekabr 1925), s. 78-82.

"Türkmenistan Komünist (B) Partiyasındaki Sag Tarapa Kışarmalar Hakında", *Bolşevik*, S. 6-7 (Oktyabr-Noyabr 1928), s. 1-15.

YOMUDSKİY, "Türkmenleri Çet İllere (Zagranitsa) Okumaga İbermek Hakında Hatıra Yazuvları", *Türkmen İli*, Aşkabat, sayı 4-5 (1923), s. 24-25.

ZELENSKİY, İ., "Birinci Partiya Curnalının Borci", *Bolşevik*, S. 1-2 (Sentabr-Oktabr 1925), s. 2-6.

_____, "Medeniyet Ugrında Göreş", *Bolşevik*, sayı 6-7 (1928), s. 16-26.

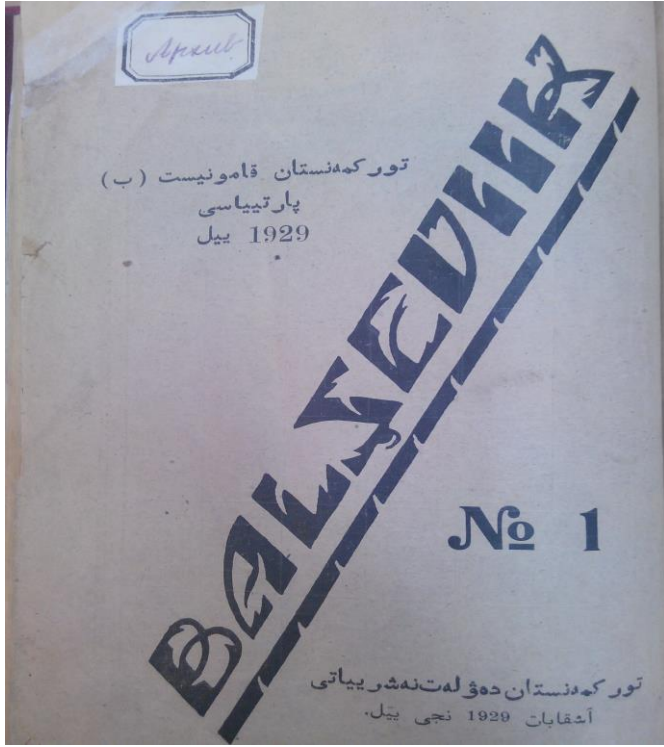

Ekler

Bolşevik dergisinin kapağı (1925)

Arap harfli Bolşevik dergisinin son sayısının kapağı (Nisan 1929)

Derginin sorumlu editörü Halmırad Sahatmıradov (1898-1938)

Dergi yazarı ve Rus Komünist Partisi Orta Asya Bürosu Başkanı İsaak Abramoviç Zelenskiy (1890-1938)

Nadirbay Aytakov (1894-1938)

Gaygısız Atabayev (1887-1937)

Oba Piyonerleri

